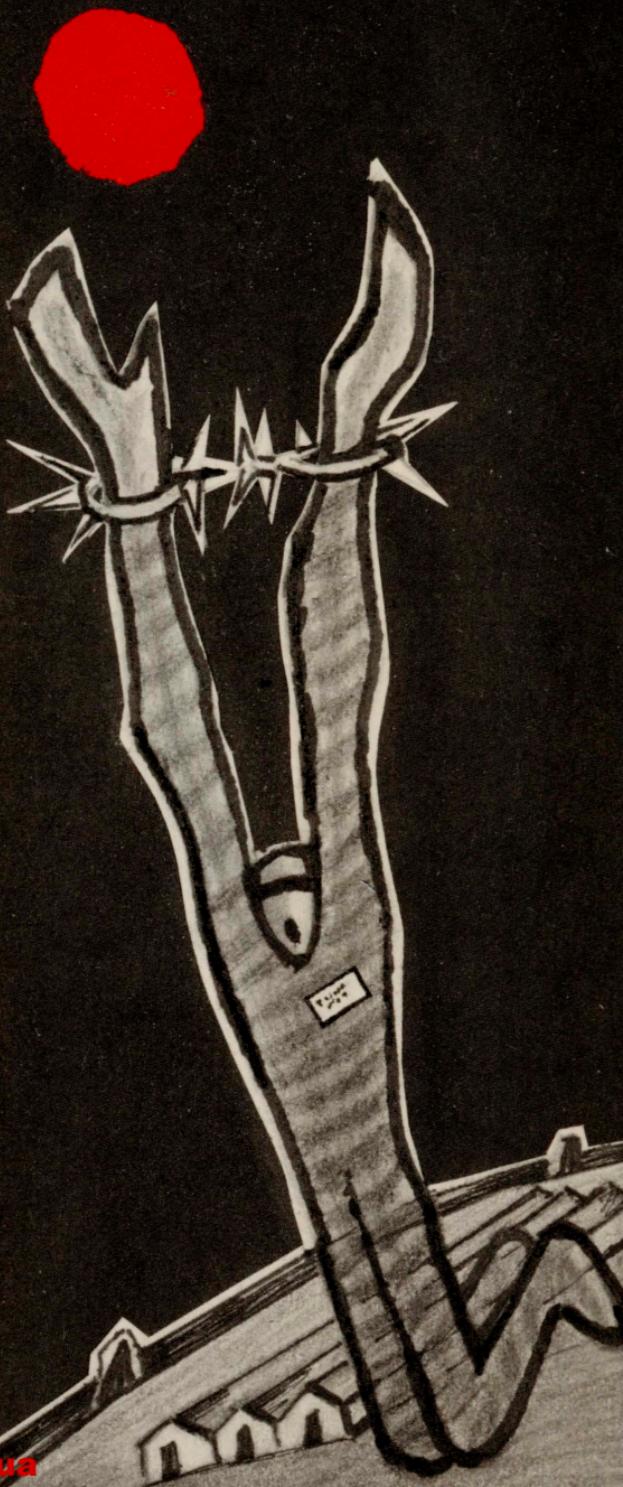

СТЕПАН САПЕЛЯК

З ГІРКОТОЮ В КАМЕНІ

СУЧАСНІСТЬ
1989

diasporiana.org.ua

Степан Сапеляк
З ГІРКОТОЮ В КАМЕНІ

П. Сапеляк і Микола
з Угорської Січі. Степан
Сапеляк 189
9.04.189

СТЕПАН САПЕЛЯК

З ГІРКОТОЮ В КАМЕНІ

Поезії

СУЧАСНІСТЬ
1989

БІБЛІОТЕКА ПРОЛОГУ І СУЧАСНОСТИ Ч. 184

Обкладинка Григорія Гірчака
Ілюстрував книжку мистець Валерій Бондар
Мистецьке оформлення Ігоря Бондаря
Технічна редакція Юрія Маївського
Безкислотний папір

Stepan Sapeliak
WITH BITTERNESS IN STONE
Poems

SUČASNIST — 1989

All rights reserved.
Copyright © 1989 Sučasnist
Library of Congress Catalog Card Number: 89-50357
ISBN 3 89278 017 X

Printed on acid-free paper.

УДОСТОВЕРЕНИЕ

Видано освільному Сапеляку
Степану Євгеновичу
в том, что его паспорт серия 11-ДВ ч. 744043
выданный "28" Февраля 1978 года находится
в Ульчском РОВД.

Начальник Ульчского РОВД
подполковник милиции

Ю. А. Харин

Оригінал: 20,7x14,7 см; в перекладі українською:

Посвідчення: Видано засланому Сапелякові Степанові Євгеновичеві про те, що його пашпорտ, серія 11-ДВ ч. 744043, виставлений 28 березня 1978 року, знаходиться в Ульчському Районному відділі внутрішніх справ.

Командир Ульчського РВВС
підполковник міліції
[фотографія з печаткою МВД СРСР]

Ю. А. Харин
[підпись]

ПЕРЕДНЕ СЛОВО

Я знайомив вас* з Українським вісником і зауважував, зокрема, про його поезію як про спів іншої, замовчуваної України. Є така сьогодні. І єдина вина її авторів — їх біографія. Вони — колишні політичні в'язні, цьковані і заслані лише за одне — за свої думки й переконання, за своє національне сумління і творчу чесність. Тепер вони «на волі». Та черговий наш парадокс (а сказати прямо — безглуздя) полягає в тому, що висловлювані ними раніше твердження, за які стільки потерпіли, сьогодні можна вільно прочитати в публікаціях і почути з трибун. А людей тих — ніби й не було, ніби й нема.

Сьогодні хотів би дуже стисло поговорити про поета такої несправедливої долі, ім'я якого мало що промовляє читачеві — Степан Сапеляк. Переді мною його збірка з жорсткою назвою *З гіркотою в камені. Поезії*, яка вже сама собою засвідчує чи не найхарактернішу властивість поета — трагічну суть речі його переживань, передавану, як правило, образом коротким, а промовистим, асоціацією несподіваною, а місткою. Гіркота поета, якщо хочете, скіпіла, застигла, стверділа у камені, а водночас міцна і сильна, та зрештою, чи піддається образ поясненню? Чи можна його тлумачити? Чи не говорить він більше сам за себе? Образ той не порожній, не примха творчої уяви. Він виростає з так само жорстких і гірких реалій — особистих, власних; муки переслідувань і заслання, страдницька доля побратимів, яким присвячуються вірші (Стус, Світличний, Сверстюк, Чорновіл, Литвин), і загальногромадянських: нужденне становище рідного краю, трагедія Довженка і жах Чорнобилю.

Метафоричний образ є не лише назвою збірки, він є всією її матерією. Ось характеристичні строфи вступного вірша «Пророчество поезії». Несподівані зіставлення і зіткнення Сапеляка, його ритміку не так легко вхопити:

* Приготовано до друку із запису на тасьмі з передавань радіостанції «Свобода» програми літературного критика (грудень 1988). — Ред.

ЧОРНІ ЧЕРЕПИЦІ ДУМ
БІЛИМИ МОРЩИНАМИ
ЧОРНІЮТЬ
НАД БЕЗМЕЖНИМИ
СНІГАМИ ДУШІ

ДОЛАЮ БЕЗІМЕННІ НАДІЇ
ПРОРОЧИМ НЕБУТЯМ
НА КОЛЮЧИХ ПЕРЕХРЕСТЯХ
ЗАКАМЕНІЛОЇ ПАМ'ЯТИ

ЧЕРЕП ІЗ КЛЯПОМ ЧАСУ
ІРЖАВІЄ
РОЗ'ЯРІЛИМ ШОМПОЛОМ
НАД ЧАШЕЮ ПОЕЗІЇ

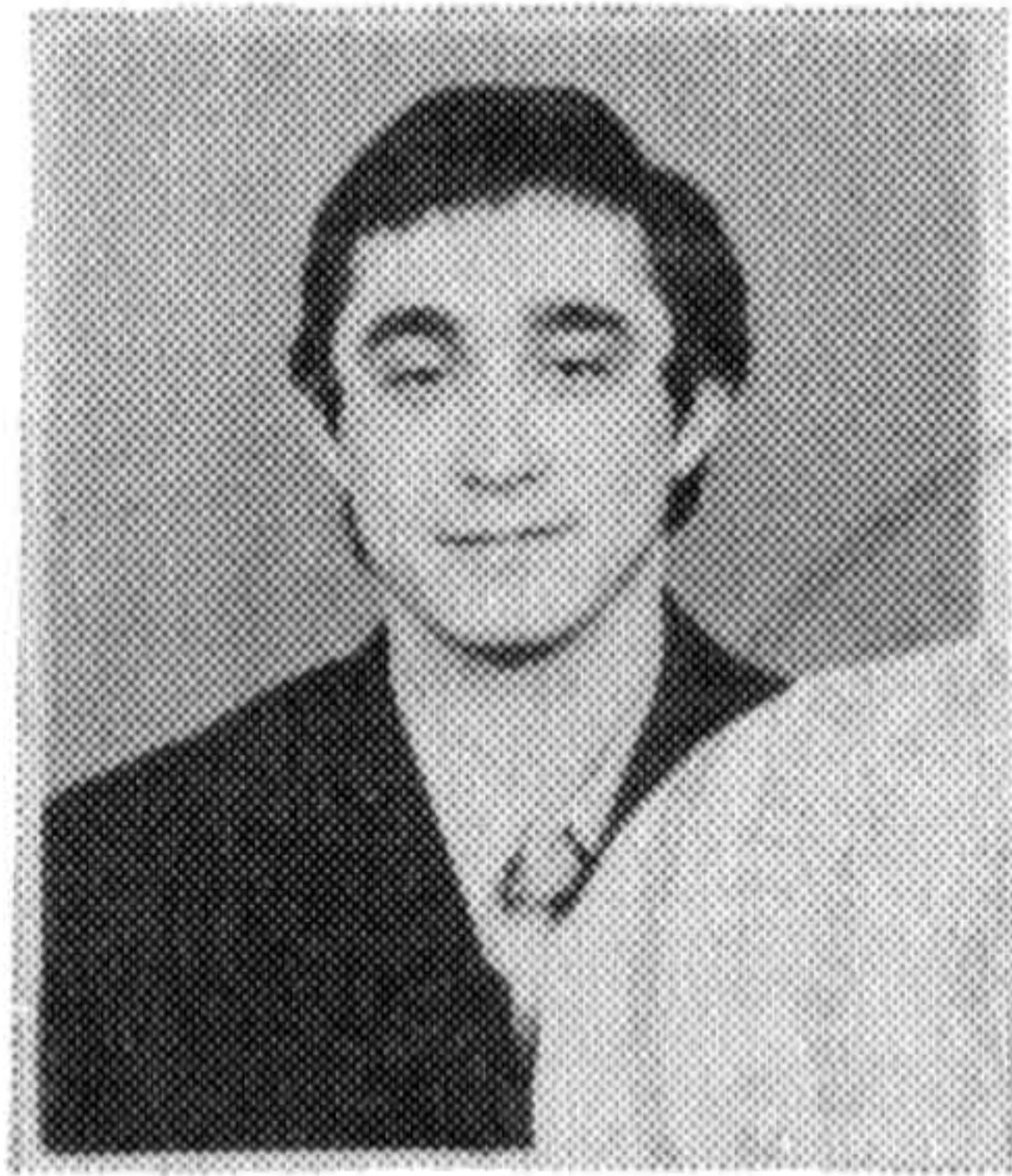
СЛОВО МОЄ В ЖАЛОБІ
НАД МАЛИНОВИМИ ЗНАМЕНАМИ
ЧУЖІЄ ВОЙОВНИЧО
В ГЕТЬМАНСЬКИХ САГАЙДАКАХ

БАТЬКІВЩИНО МОЯ
КРИВАВОЮ СПЕКОЮ
ПІТНІЮ
ЗАКИПІТИ
У ЛОНІ ТВОЄМУ
СТРОФОЮ
СВОБОДИ

(стор. 13)

Тут все — образ. Поезія визначається швидше внутрішнім характером, аніж зовнішніми формальними ознаками. Авторова трагедія і його надія, свідомість сили свого поетичного слова постають у різко контрастних виявах, відповідних переживанню самим характером своїм.

«Чорні черепиці дум» і «білі морщини чорніють над снігами душі» небуття, «закаменіла пам'ять» і «кипіння» «строфою свободи». В побудові драбинкою, стовпцем, кожне слово — самостійне, акцентоване, не згублене. Незвично, так? Я особисто волію поезію такого типу. Вона вимагає зусиль, провокує думку і уяву, може найвідповідніша характерові віку — така ж неспокійна, рвучка, конфліктна і тривожна, позбавлена ритмів, що заколисують, і точного співзвуччя. Вона близька до музики наших часів, відмінної від класичної мелодійності. Пошуки і експерименти ще Шенберга не були випадковістю. Можна назвати цілу низку поетів такого стилю в 20 ст. Для української поезії, зважаючи на її традиції і перерваний у 1930-1950 роки природний розвиток,

ця лінія видається особливо важливою, а для українського читача, довгими роками живленого реторикою-примітивом — особливо необхідною.

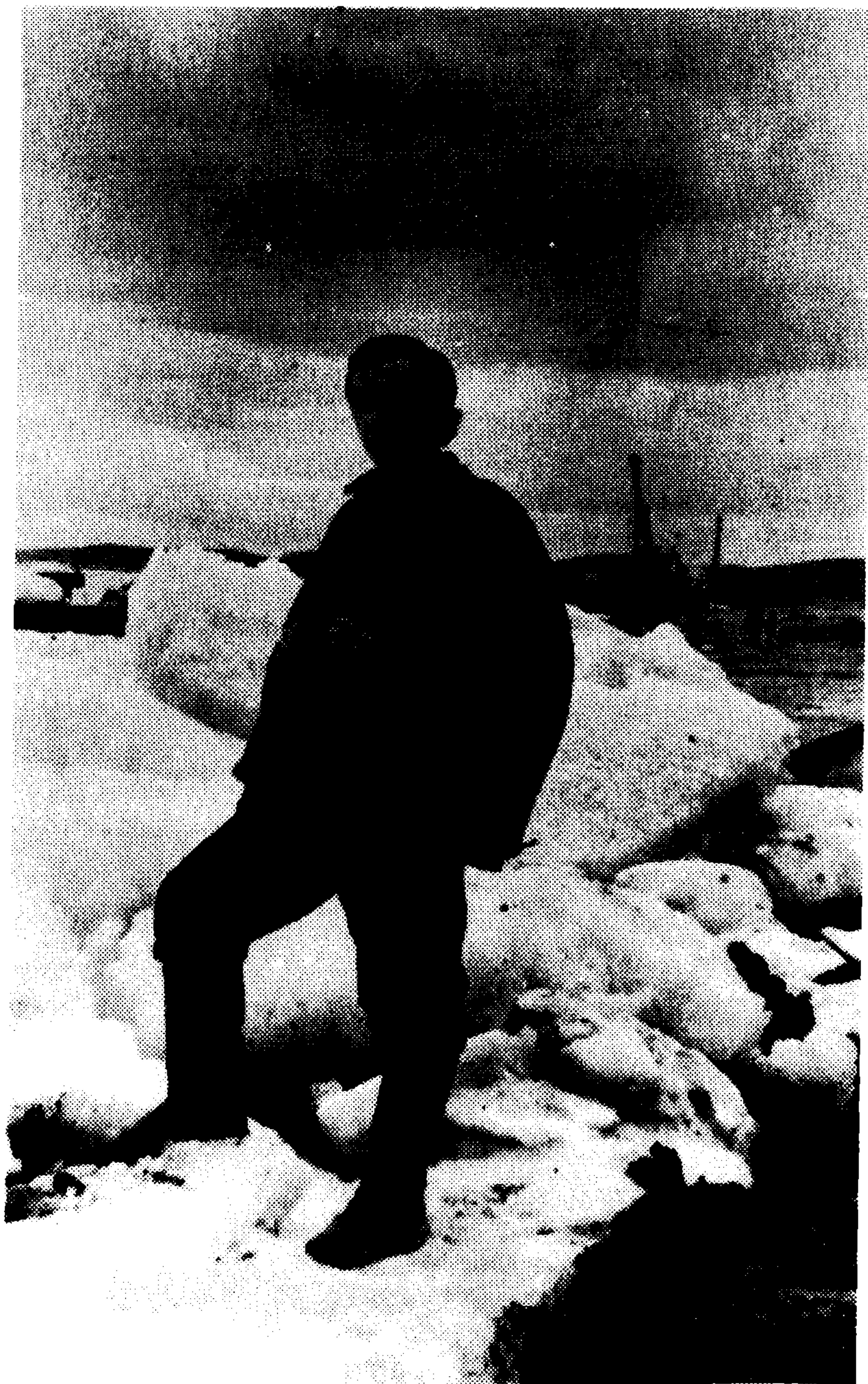
Образ Сапеляка і не абстрактний і не нейтральний, його фарби виразно національні, фольклорні, релігійні. Тут спектр широкий і багатий. Не кажу вже про князів, Гонту, Сковороду, Мазепу, Бояна і Кобзаря, похід Ігоря чи шаблю Мамая, але саму стилістику. Традиційна троїстість: три слова, три елегії, три метаморфози, три листки. Типові побудови псалмів біблійного стилю, вертепу, фольклорно-пісенні. Водночас така далека від традиції новітня стилістика: улюблений верлібр, колаж, монтаж кадрів. Це своєрідний шлях поєднання, яким так відзначалася поезія Тичини. Є й на Заході українські поети такого типу, наприклад, Емма Андієвська.

Вгорі був Сапеляка перший вірш — заспів збірки. Такою вона є чи не вся. Це книга відчаю і надії, розпачу і віри, книга глибокого болю. Трагедія поета, його вітчизни і його часу є, має бути, мотивом наскрізним і всевладним. Реквієм серцю і барикади ридань, елегії і епітафії, трунок сліз і затемнене сонце.

Та надія не зникає. Поет рветься до життя і вільного слова, він свідомий свого покликання. «Не скую неситий душі живої і слова живого» — наводиться Шевченко. «Єсъм!» — повторює Стус. «[З]ацькований присягаюсь перестрівати ворогів очами розплущених строф», — клянеться він сам. «Я смерть творю. Творю, щоб жити ще». У цьому ввесь поет Сапеляк і зміст і характер його творчості та стилю.

Можна так чи так ставитися до такої метафоричності, яка балансує десь на межі парадоксу, по-різному оцінювати той чи той образ або вираз. Матеріал для закидів теж є, і природно, що не все в збірці рівне. Але ж хто може сумніватися, що перед нами поет — сучасний і незвичний, обдарований дивовижним багатством образних уявлень, чи сумніватися в чесності його голосу і широті його болю?

Олександер Борисенко

Над Амуром (заслання, с. Богородське, 9 серпня 1978)

ПРО АВТОРА

Степан Сапеляк народився на Тернопільщині 26 березня 1951 року. 1968-1969 закінчив 10 класів загальноосвітньої школи та спеціальну музичну школу.

Від 1969 року студіював на філологічному факультеті рідну мову й літературу.

У 1973 році заарештований органами КГБ за звинуваченням «написання віршів тенденційно опорочуючих радянський і суспільно-політичний лад Союзу РСР», а також в «антирадянській агітації та пропаганді». Згідно з Кримінальним кодексом був засуджений «за закритими дверми» до майже десятилітнього терміну тюр'єм і заслання.

Термін відбував у Пермському УРАЛЛазі, в Владімірській тюрмі. Заслання — на Колимі та в Хабаровському краю (побережжя Охотського моря).

Після ув'язнення його насильно спровадили, за рішенням Президії Верховної Ради та МВД СРСР від 1983 року «Про заборону поселення "бувшим" у великих обласних центрах», до Східної України (Харківської області).

Тепер мешкає в Харкові. Член Української гельсінкської спілки. Один з засновників Української асоціації незалежної творчої інтелігенції. Співредактор незалежної позацензурної публікації «Катедра» («Кафедра») у Львові до 1988 року, від 1989 року відповідальний за нові випуски публікації в Харкові.

За віроісповіданням — греко-католик.

ІЗ КНИГИ «МИСТЕЦЬ І ЧАША»

ПРОРОЦТВО ПОЕЗІЇ

ЧОРНІ ЧЕРЕПИЩІ ДУМ
БІЛИМИ МОРЩИНAMI
ЧОРНЮТЬ
НАД БЕЗМЕЖНИМИ
СНІГАМИ ДУШІ

ЧЕРЕП ІЗ КЛЯПОМ ЧАСУ
ІРЖАВІС
РОЗ'ЯРІЛИМ ШОМПОЛОМ
НАД ЧАШЕЮ ПОЕЗІЇ

СЛОВО МОС В ЖАЛОБІ
НАД МАЛИНОВИМИ ЗНАМЕНАМИ
ЧУЖІС ВОЙОВНИЧО
В ГЕТЬМАНСЬКИХ САГАЙДАКАХ

ДОЛАЮ БЕЗІМЕННІ НАДІЇ
ПРОРОЧИМ НЕБУТТЯМ
НА КОЛЮЧИХ ПЕРЕХРЕСТЯХ
ЗАКАМЕНІЛОЇ ПАМ'ЯТИ

БАТЬКІВЩИНО МОЯ
КРИВАВОЮ СПЕКОЮ
ПІTNЮ
ЗАКИПІТИ
У ЛОНІ ТВОЄМУ
СТРОФОЮ
СВОБОДИ

1987

ДЗВОНИ
СУВОРІ І МУЖНІ
З ПРЯМОВИСНИМ І ХОРОБРИМ СЕРЦЕМ
ДЗВОНИ
ТИСЯЧОЛІТНІЙ ГОЛОС ХОЛОДНОГО МЕТАЛУ
ДЗВОНИ
НАРОДЖУЙТЕ ВИМЕРЛІ ВІТРОВІЙ

СКАРАНА КРОВЕ
НАРОДЖУЙ ДЗВОНИ
ВОНИ ТАКОЖ СМЕРТНІ

1986

РОДОВІД

Михайліві Осадчому

І неситий не виоре
На дні моря поле,
Не скує душі живої
і слова живого...

Тарас Шевченко, «Кавказ»

І найперше було СЛОВО
і розмовляли квіти
і цвів мак
УКРАЇНОЮ

і йшли віки
і були українці
і створилося
СЛОВО
українське

і як сталося так
то сказало собі слово
по своєму
і благословилося

і прилетіли птиці
і вродилася калина
і було солодко
і було гірко

і сталося все називатися
і земля
і матір
і вітчизна
по-українському

і відкрилося тоді ж
що є друзі
і є вороги

і заблистили емблеми
на мундирах
копійчані гроші
і колючий дріт

і йшли дощі і випадали сніги
і сталося ворогування
між словами
українськими

і вчули се зрадники
бо народилися вже

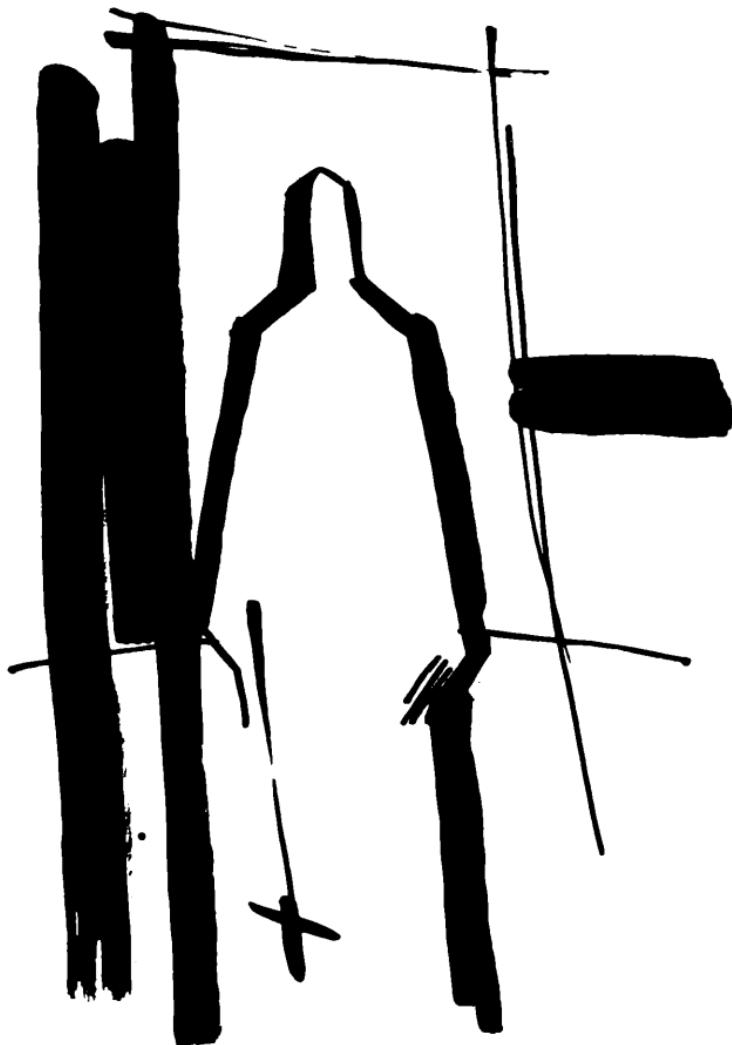
і цвяхували ЙОГО
і голос точили ЙОГО
... і рече:
— ЖИВЕ ЄСЬМ...

І БУЛО СЛОВО

І БУЛО ПИСАНЕ

І БУЛО СВОЄ...

1986

.../Chogi yani sonnog/

— 89 —

МОЇ ДНІ

МОЇ ДНІ ГОЛОДНІ. ВЖЕ ТРЕТИЙ ДЕНЬ РЕ-
МИГАЮТЬ СИРУ ГУМУ, ЯК КРАСІ КОРОВИ.
ІНОДІ ВОНИ ЇДЯТЬ ЧАС, ЯК МОРЕ МІЛЯРДИ
КРУПИНКОК ПІСКУ І ТОДІ ВОНИ ПАХНУТЬ
ПОМАРАНЧАМИ. ТИСЯЧІ РОКІВ ТОМУ, МОЇ ДНІ
КОВТАЛИ КАМІННЯ, БРОНЗУ ІЗ КРЕЙДЯНОЮ
ГЛИНОЮ І ЗАПИВАЛИ СОЛОНими ОКЕАНАМИ.
АЛЕ КАМІННЯ І БРОНЗА БУЛИ НЕСМАЧНІ —
ТО ВОНИ КОВТАЛИ БРУДНИЙ АСФАЛЬТ,
ЩО ПАХНУВ ГОРЕНОЮ КРОВ'Ю.
А ЩО МОЇ ДНІ БЕЗЗУБІ, ТО ЗМУШЕНІ ДЗЬОБА-
ТИ. ВОНИ ДЗЬОБАЮТЬ СОНЦЕ, МІСЯЦЬ, ЗІРКИ...

А БУВАЄ ГРОНА ДИКОГО ВИНОГРАДУ...
А БУВАЄ — АВТОМАТНІ КУЛІ...

МОЇ ДНІ ГОЛОДНІ. ВЖЕ ТРЕТИЙ ДЕНЬ
РЕМИГАЮТЬ СИРУ ГУМУ...

Урал, концентраційний лагер ч. 36, 3 травня 1974

ЕЛЕГІЯ

Собі до дня народження

Вознесу Тебе мій Господе,
Ти бо підняв мене і не
допустив, щоб втішалися
наді мною вороги мої...

Біблія, Псалом 30:1

1

Вітчизно втіш. Чорнію до вікна.
Вітчизно втіш. Я загнаний під лаву.
Мов хижя тінь пишу твоє ім'я
Предвічною колючою печаллю.

За болем біль. Не вистачає рук.
За болем біль. І нерви устюками.
Роки пересипаю мов крупу...
Всі тридцять п'ять. І десять будяками.

Тобі я не рівня. Собі чужий.
Прощаймося до смерти і до схочу.
Мое крило під лавою лежить
Солоне все і горілиці очі.

Міняюся. За рік міняю два.
Собі залишу тільки чорні дати.
А ще крило...

Крило за так віддам.
Прощаймося. Нам нічого сказати.

Прощаймося. Але ніхто не йде.
Мовчать з усюд кілометрові тиші.
Несуть парсуни вицвілий вертеп
Собі на цвинтар чи на румовище.

А так — ніхто. Ніхто нізвідкіля.
І до темна чорніє птиче око.
Ці тридцять п'ять і десять в будяках.
Ці тридцять п'ять. Усі одного року.

2

Мій день народження. А я без літ.
По миру йду помазанником Божим.
І кожен крок якийсь чужий мені.
Сльоза і та заплакати не хоче.

Хто ж я тепер? Хоча б собі приснivсь.
І пам'ять де? Немилість за плечима.
Ці тридцять п'ять...

Тепер уже КОЛИСЬ...
Це ВИ? Ввійдіть. Оце і є вітчизна.

Прощаймося. Це птиця на чолі.
А це крило у чорнім сумовинні.
Прощаймося. Ми їли сіль і хліб.
Прощаймося. Ось мамина хустина.

То знак?! Але ж і Біблії нема
Твого Україно, ТРЕТЬОГО ПРИШЕСТЯ.
Твій зодіак — тернові імена.
Твої клейноди на дуелі чести.

Прощаймося. Я люд оцей не знат.
А їх мільйонно. Чорно за плечами.
ВКРАЇНО встань! — лицем до знамена.

Встань Україно! — я ще не прощаюсь...

Березень 1986

ІСТИНА

Я ВИХЛЮПАВ З ДІЖІ ВОДУ, ЩОБ ГЛИПНУТИ НА ДЮГЕНА, А НЕ ПОЧУТИ ВІДЛУННЯ НІЧНОЇ ЗЛИВИ ЧИ ДОЩ У ДОЩІ, АБО Ж ВІДЛУННЯ ПОРОЖНЬОЇ ДІЖІ. І ТОДІ Я ЩЕ НЕ ЗНАВ, ЩО У ДІЖІ З ДОЩІВКОЮ ВТОПИЛАСЯ ГІРСЬКА ПТАХА, ТО Й МІРКУВАВ СОБІ, ЩО ПТАХИ ПОМИРАЮТЬ НЕ ПІД ЧАС ЗЛИВИ ЧИ ГОЛОДУ І НЕ ВІД ЗЕМЛЕТРУСІВ, А ЧИ СПЕКИ. Я МІРКУВАВ СОБІ, ЩО ПТАХИ ПОМИРАЮТЬ ПІД ЧАС ЛЕТУ ПОМІЖ СКЕЛЬ. А ГІРСЬКА ПТАХА ЦЕ НЕ ВІДЛУННЯ ДОЩУ У ДОЩІ, АБО Ж ДІЖІ І НЕ ВІТЕР, І НЕ ДЮГЕН, АЛЕ І НЕ Я, І НЕ ЩОСЬ ГУЧНЕ, ЯК УДАР ДЗВОНІВ, АБО Ж БЛІСКУЧЕ, ЯК ЛАНЦЮГ НА КАЙДАНАХ, А ЩОСЬ КРИЛАТЕ, ЯК... ІСТИНА... — Я ЗДОГАДУВАВСЯ...

Урал, концентраційний лагер ч. 36, 23 травня 1974

ТРИ ЕЛЕГІЇ У МЕТАМОРФОЗАХ

1

метаморфоза нудьги

Ця нудь. П'є сухожилля піт утрат.
Терновий кущ пручається у лоні.
Всю плоть пече. Щось капає з ребра
Крізь мене пам'ять і свідомість.

Всю плоть. Ця нудь. Ця ржа чола й жури.
І тріщини очей при світлі ночі.
Над урвищами скронь — мій лик горить...
Над урвищами скронь — мій лик у жовчі.

Терновий кущ. Нервоз пускає сік.
Бруньки з очей — у слімаках червоних.
Я деревію з кутиків повік.
Я деревію древокрів'ям ґrona.

І свіжа кістя повішаних калин
Всю плоть запліднила у терня.
Ця нудь. Ця мить. У древокрів'ї жил
Ця павза поміж деревом і серцем.

2

елегійна метаморфоза

Ця павза. Я чую схлип свічок.
Сумують мальви з ночі на Купайла.
І лиш хрести Тарасових стежок
І лиш сльоза із шаблею Мамая.

Ця мить. Мені немає вороття.
І знову слід обвугленої крові.
Порожній храм. І віри білий стяг,
І скитський німб. І суму темний морок.

Ця пауза. Так тяжко голові.
А косовиця. Жито волі хоче.
Лежать слова солоні й голубі
І лижуть смерть на скошеній волошці.

Слова і смерть. І тіла вічний гріх.
І чорнобривить Довбушеве зілля,
Моєї рани батьківський поріг —
Столітнім струпом врісся у коліна.

3

метаморфоза смерти

І клоняться калинові хрести
Мені на плечі Ігорем чи Йванком.
А десь... А десь... Відлуннями роси
Зове дитинство з пуп'янком рум'янку.

А я? ЩО я? В золі солоний шлях.
Рубці під серцем і кущі тернові.
І замість гіркоти — іржавий цвях.
І замість слів — лиш кола кольорові.

І рот в ропі. І пустоти полин
Живу за позачассям лиш навпроти.
І ґронами повішаних калин
З очей моїх ростуть кущі тернові.

Я смерть творю. Творю, щоб жити ще.
Творю я смерть під топірцем опришка.
Щоб жили ще над строфами хрущі
І щоб зі строф цвіли калини й вишні.

20 лютого 1986

*

в білих оскоминах
коси твоїх фіялок

шлюбне віно поспілих пелюсток
кружеляють
ряджені
в ніжнім єдвабі
твоєї незайманої весни

ясніс барокко абрикосів
у світанковому храмі

твоєї любови
твоєї любови

нашої розлуки...

1983

ДО ЛУКАВИХ

*Пам'яті Василя Стуса
українського поета
довголітнього політв'язня*

І на злих моїх погляну
незлім тихим словом...

Тарас Шевченко

1

Минули губ головосіки
В очах піску червоний смерч.
Стою немилості за свідка
На серці милосердя терн.

Бо точить шашіль сни вторішні
Яке це свято за вікном?..
Забув. Забув. Числом і віршем
На часі сліз Святе Письмо.

Осіла сажа інквізицій
Годинник б'є межі очей.
На арештантські плащаниці
Пускає цвях іржу плечем.

Стою, аж мокра роговиця.
ЧАС СОВІСТИ ПРИ СЛОВІ ДНЯ.
І знов вертають до криниці
Хто на коні, хто без коня.

А хто, як ці липучі душі
З червивим оком покаюх.
Оци ЛІТСПУнівські чинуші
В спідницях лавреатських шлюх.

Скінчилась гра. Так станьте в зраді!
Ви сіллю посыпали мор.
Але... Ви знову при «параді»
І знов принюхуєте торг...

О, ні! Ганьбою прикипіло.
Вам червослів'я до колін...
Це я скажу снопів'ям снігу
Бо живував по Колимі.

Скажу. Скажу. З цього врожаю
Ось тільки очі відітру.
Бо там когось ще провожають
Хрести без імені і рук.

Бо там за взгір'ям смерть косила
Бо там — не вигойти ран.
Бо там — крижинами прижилась
На нарах кров до рушника...

2

Мовчім. Мовчім. Під тінню Стуса
БО ЖИВ ПОЕТ ПРИ СЛОВІ ДНЯ!
Бо єсъм. Ось хрест. Ось цвях і муз
Ось катакомби і ім'я.

Бо єсъм. В диму Парнас і шабля.
З колимських шпиль росте крило.
Бо єсъм у попелі і краплі
Сумних поем благих крамол.

Бо єсъм — у голосі із кляпом.
Бо єсъм — у черепі слози.
Бо єсъм — у власному проклятті
У власнім пасмі сивизни.

Бо єсьм поет з багнетом муки.
Свіча горить мені з колін.
І затекли в молитві руки
Тяжким причастям воскресінь.

Бо єсьм з Вітчизною в колисці.
Бо йду із соняхом в руці...
Йду охриститися з криниці
З конем і віршем во Христі.

Травень 1987

РІЗДВЯНЕ З

Стемніло з тайфуном
Свят-Вечір як слайд
соснового суму
різдвяний сад

Спазм терпцю на серці
ряденцем обліг
на стежці повернень
заносить слід

Віншу фальце́том
сьозавий акцент
далеко від церкви
колядний щем

несу чесні дари
і ясненьких зір...
ХРИСТОС СЯ РОЖДАЄ!
СЛАВІМО ВСІ!

Заслання, 1981

РІЗДВЯНЕ 5

Звізда Різдва — в сузір'ї сурм
Сурмить святі рефrenи.
В різдвяних шибах партитур
Вертепні мінестрелі.

Мій стіл із трьох тернових свіч
Кутя на підвіконні.
Скресає бісер — білий віск
Самітнім пітнім оком.

Цейтнот сльози — цвітуть вуста —
барвінку — синій цвіте.
Мольфар у піжмурках потах
Смерек зелений ідол.

Кутя... Ковтаю анальгін —
Різдвяна алергія...
Свята животворяща ніч...

... не гріє...

АВЕ МАРІЯ..!

Заслання, 25 грудня 1983

У СПОВІДЬ

Євгенові Сверстюкові

Вже півдороги від собору
На видноколі повний день...
Не задля сповіді, а в сповідь
Сповім з колін, а не з грудей.

То був не ангел, херувиме,
У білий розпач страх притяг...
Прийми мене гріховним димом
Бо мій свічник давно потах.

Я ніс від ніжності мізинець
Оту слізину на вівтар.
Сходились кола у криницях
Текла з ікон свята вода.

І сісти би собі за свідка
Та голос винно відмовчить.
На мій прив'ялений барвінок
понасадали світлячки...

2

Минались очі і купави
Священнодію від людей.
Мої коліна в ноги впали
У наповсталий вбогий день.

І не осудиться прощання
Ні з пам'яті, ні по роках...
У Святоюрській почивальні
Нема спасіння від гріха.

Як підмеленне білий голос
Голосить псальму на вуста.
Мого всеспалення у посаг
Не візьме в осінь теплий гтах.

А зглянеться то й зором
Зависне скараний на цвях.
Вже півдороги від собору
Бо до собору шлях закляк.

3

Утішусь святом понад свято
І у присвяту відійду.
Від непогрішного причастя
Вдихнути сповіdalnyj дух.

За блудний бунт у блуднім терпці
Я відіп'ю земне вино.
Не стерпить серце навіть серцем
Мій непокаяний содом.

Жду неоспіваної ряси
Хай вскине пальцями отець.
Бо вже коліна впили наскрізь
Жури животворящий терн.

І як злічити в часослові
Всі голосіння із колін.
Не задля сповіді, а в сповідь
Хоч сном Вітчизнонько прилинь.

Заслання, червень 1981

ВІДЛУННЯ СОВІСТИ

Григорієві Кочурові

Але... О, ні. То суму вищі тіні.
То шлях в снігу. Тернина і чоло.
Тих ветхих днів... О, ні. То треті півні,
Зреклися Петра побожним тим крилом.

Де тайна тут?.. Одні пелюстки чисел.
Де слово?.. Ні... Де китиці калин?..
Ось княжа книга з черепом Вітчизни
Ось рушники і псальми до молитв...

Але... Тут слід пропав. Тут шолом тиші.
Не кряче крук. Тут ржа на стремена...
Барокко бань... О, ні... Невольні притчі...
Триликий герб? Ні... Кубок з-під вина...

Але... Цей лик... Ці ясноокі лики...
То скит?.. Ні, янгол... Ні. То сам Боян.
То спів... Ні — пальці ВОЛЬНОГО МУЗИКИ.
Скрижала?.. Ні... ТО СОВІСТЬ У ПІСНЯХ.

ТО СОВІСТЬ СИВА... Совістю зайдлася.
То мальви. Мальви... І солоний сум...
То профіль слова. Ні... МИСТЕЦЬ І ЧАША...
То янгол? Ні... Слова свій хрест несуть...

6 листопада 1987

ІЗ КНИГИ «НАД БАРИКАДАМИ РИДАНЬ»

ПОВЕРНІТЬСЯ ЛИЦЕМ ДО СЕРЦЯ

МОЇ ГРУДИ НЕ ГУБЛЯТЬ ГОЛОСУ.
КОЖЕН РАДІСНИЙ ВИГУК — НОВЕ ПРОБУДЖЕННЯ.

ТУПІТ ПУЛЬСУ!

НАЗАД ВЖЕ МИНУЛО.
ВІДТЕПЕР ВИХОДЖУ НА ШЛЯХ.
ВІДМОВЛЯЮСЯ ТАЇТИ ВИДИМЕ СЛОВО.

РІДНИЙ ПОРІГ НЕ ПІД СИЛУ.

ОБВИНУВАЧЕНО ВІДВАГУ.
ПОПЕРЕДУ ВИГУКИ.
РІВНІ ЩЕ!

ГОРЛО ПІДПОВЗЛО ВІТАТИ МНОЮ:

ЗИЧУ БЕЗСМЕРТЯ ТРОХИ НАВІТЬ ЖИТТЮ.

ДУХУ ЛЮДСЬКОГО ЗИЧУ СХУДЛИМ.

ПОВЕРНІТЬСЯ ЛИЦЕМ ДО СЕРЦЯ —

РІЗНИЙ РОЗСУДОК — НЕ СУДЯТЬ!

СИРА ЗЕМЛЯ ЄДИНА.
ЦЛУЮ ВІЧНЕ НЕБО! —
ВИЗВОЛИ ПОЛЕГЛИХ.
НАПОВНИ БУЗКОМ МОЮ ВІТЧИЗНУ.

ЖИВІ ЖИЛИ СТРЕМЛЯТЬ!
БАЧУ СВОБОДУ!

Заслання, 30 жовтня 1980

РЕКВІЄМ СЕРЦЮ

*До 50-их роковин
штучного голоду на Україні*

Переорано серце.
Вже воронням несе.
Орне поле у стернях.
Орне поле. Шосе.

Орне поле. Вороння.
Воронки. Воронки.
В ореолах червоних
Чорно-сірі зірки.

Чесний хрест. Перехрестя.
Лісостеп. Тернослив.
Під хрестом — череп серця
У чорноземі скиб.

Під хрестом плачуть губи
Переораних сліз.
По ріллі чорний будень
Насіниною зліг.

По рілі цівка крові —
Табунцем. Табунцем.
На прострелених стопах
Вузувате лице.

Ходить траурний сопух
І воронням несе.
Ця надірвана сповідь
Переораних серць.

Ця надірвана пам'ять.
Цей ЧОРНОЗЕМ ЛІТАВР.

СМЕРТЮ СМЕРТЬ ПОПРАЛА
СМЕРТЮ СМЕРТЬ ПОПРАВ.

благання

Святая Трійце
прийми терпіння

ІНЦІ

святі отці
це голос крівці

ІНЦІ

не дай відміти
не дай відміти

КРІВЦЯ

наскальна сльоза

Були вікторії і жалі.
Були собори і свіча.
Скороминушої скрижалі
М'яка взолоча печать.

Відходять страдники і бранці
Кургани в півниках цвітуть...
Яви СКОРБЯША БОГОМАТИР
Святу під Крутами сльозу.

То відривають із росою
Наскальні рани по ярах.
І тільки очі в зимній хвої
Під Россомахою горять.

Оти, що впали натще серця
Ще теплим вирваним крилом.
Летять терпіння у жар-птицях
Вдихнути хвої омофор.

над барикадами ридань

Ідуть етапи чорним ходом.
А білим ходом снігопад.
Моїх небес німує попіл

НАД БАРИКАДАМИ РИДАНЬ.

Останніх днів посмертні стріли
У смертнім мареві стримлять.
Блистіли нари, як сафіри
Розп'яті на семи вітрах.

І лиш надій прудка вівчарка
Губою горнеться в бушлат.
Скількох зрікається Почаїв
За Себастьянову печать.

Ми маєм ім'я і сузір'я.
І віщу папороть, і ряст.
Тримають Беркути наш скіпетр
Над Бескидом у феніксі Карпат.

І чорним хлібом філіграні
Допишуть вдови імена.
Отих, які на смертних нарах
Злили бессмертя фіміям.

1 березня 1983

ГЕРНІКА ЧОРНОБИЛЯ

Ой, чого ти почорніло,
Зеленеє поле?

Тарас Шевченко

вікна осліпли
осклілими метеликами

ангел вмирає
в ореолі МЕРТВОГО НЕБА
І ЧОРНОКНИЖЯ

НІМБ ГЕРНІКИ
світиться
урановим сузір'ям
над квіткою кульбаби

баби скитські
вагітніють
поколіннями Гірошими

і не народжують ЖІНКУ

і ДЕРЕВ не народжують
і не народжують ПТАХІВ
і ЛЮБОВІ

кров проказою
зубоскальти
у буйноквітті хмар
під урановою павутиною
вишневого саду

ЧАС
подумати
із лугом укупі
із росою
і небом
серед МЕРТВИХ

про ЦАРСТВО ЗЕМНЕ

Щезаємо
доганяючи смерть

в пошуках долі
ЩЕЗАЄМО

у власному попелі
ЩЕЗАЄМО

без князівств
без літописців

без цвіту у лузі

рудновища ВАВИЛОНУ
і РИМУ
розвиняються

У ТРЕТЬІЙ ЧАРІ

несьвятого вина

і все далі від брами
кінь вороний
у заобрійних степах
спиває

ТЯЖКУ ВОДУ

милосердя козацького
смертоносними мілірентгенами
прозороокого лихоліття

хтось дивиться услід
за чорним переліском
з-за Теребовлянської вежі
на непрожиті дні
жіночого суму

БЕЗ ТЯТИВИ І КАЛИНИ

без слова голосіння

бо й меч русичанський
приречений

ТУТ
на смерть

слова
з опроміненими спинами
мілють
в сухих очеретах
з некровленим потоком страху

крапеліють звуки
на взолочені щілини сподівань
де щойно
предвічним спомином
виринали
пошерхлі лиця

Аквінського
і Сковороди

ВСЕ В МИNUЛОМУ
НА ДНІ КНЯЖИХ ТІЛ

сьозою і вірою
хлюпаеться
об занурений час
отруйних Дніпрових хвиль
і отруйних полудневих хмар

ЗЕМЛЯ
з ягнятком на руках
втікає за обрії
царства Деметри

і за обрії сонцестояння
сховатися
у пречистому Ветлеємі
омертвілого чорнозему

зоріс незримо
над Дніпрянським бродом

ВІЗ СКРИПИТЬ
ЧУМАЦЬКИМ ШЛЯХОМ

чумаків
полотняні гачі
журавлинним ключем
пролітають

НАД ЧОРНОБИЛЕМ
І НАД ЧИГИРИНОМ

ГЕРНІКА
в соляному ореолі

над Чорнобилем

ГЕРНІКА

молочночорна

над Чигирином

квітка кульбаби
не розпускається...

Березень 1987

.

НОВОРІЧНИЙ ВЕРЛІБР-КОЛЯЖ (з однією вертепною дією і двома дієвими павзами)

ПрисвячуЮ Іванові Світличному

павза святочна
павза жалібна

діється у тринадцятьох числах: від Нового року — першого січня до Нового року — чотирнадцятого січня. Число ДВАНАДЦЯТЬЕ СІЧНЯ випадає як дія і символізує тільки передсвяточну трагедію.*

павза святочна
(вертепна дія)

і музика підземна
сніжила
вертепні терени
і падав сніг
нечутний і невидний

хмеліли вікна
трембітами свіч

юрба вітала
цифербліти у кошеликах

афіни приморожені
у зорях

* 12 січня 1972 на Україні прокотилася хвиля арештів української правозахисної інтелігенції та письменників.

ДЕНЬ ПЕРШИЙ
і число перше

(марення)

годинник б'є
побожно
тато мовчали
чугайстри верховинські
дивують Україною
у терпкім похміллю

— тату, що сталося?..
очі знищені...

І ДЕНЬ ДРУГИЙ
число третє

(СОН)

мольфар
у княжих обладунках
дрімає
у бесагах космацьких
місяць посміхається

ВСІ БОЯТЬСЯ СМЕРТИ

ДЕНЬ ЧЕТВЕРТИЙ
число четверте

(ПАВЗА СВЯТОЧНА)

теля
у стайні

зірку продірявило
мама вийшли

— колядники йдуть

ДЕНЬ П'ЯТИЙ
число шосте

(павза таж)

зірки у сіні
барвінком грають
КНЯГИНА-ДІВА
у коляди зореколі
хлоп'ятко пеленає
вівчарі хрестилися
вишиванки у глиці

ДЕНЬ ШОСТИЙ
число сьоме

(павза відсутня)

ДЕНЬ АНГЕЛА
ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ

А люди ждуть чогось і ждуть,
Чогось непевного. Маріє!

Тарас Шевченко, «Марія»

віщуни навшпиньках
тінями гіркоти

потішаються
ДЕНЬ АНГЕЛА
трійло
з долоні випало
очі сліпнуть
в родильних болях

.....
хлоп'ятко біжить
ПРЕЧИСТУ ВІТАТИ

Яремою посміхається
Гонтою снить

І ДЕНЬ ВОСЬМИЙ
і число восьме

(павза відсутня)

ДЕНЬ АНГЕЛА
ВЕЛИКОМУЧЕНИКА СТЕПАНА

вже дев'ятий день
премудrosti і милосердя
нескінченні перехрестя
заполонили
бруківку душі
і путі небесні

велично серцю
у лоні одкровення
і у слезі ЄВАНГЕЛЬСЬКІЙ

у ПОСТУПІ ДУХУ
свяшенної проповіді
Великомученика
СТЕПАНА
у ДЕНЬ ДЕВ'ЯТИЙ

(павза жалібна)

ТАК І Є
Я НЕ ЗАСТАВ ТЕБЕ ВДОМА
Я НЕ СКАЗАВ ТОБІ
АЛЕ ЗАРАЗ Я ВЖЕ
ЗА ДВАНАДЦЯТЬ ЛІТ
ВІД ТЕБЕ

(і музика підземна
сніжила
і падав сніг
нечутний і невидний...)

Я НЕ ЗАСТАВ ТЕБЕ
ПОНІНІ СЕКУНДИ ТОГО ЧАСУ
ЩЕ ЖИВІ
А ВСЕ ОБІРВАЛОСЬ І ПОТЕМНІЛО

(сині кола морозять
в ореолі смутку...)

Я НЕ ЗАСТАВ ТЕБЕ
ВІЯЛО ВАЖКИМ ПРОТЯГОМ
КРІЗЬ МОВЧАЗНІ ЩІЛИНИ АРЕШТІВ

(на арештантські плащаниці
пускає цвях іржу з плеча...)

Я СПІВАЮ ТОЙ ДЕНЬ
ПУП'ЯНКАМИ
НІЖНИХ СЕРДЕЦЬ
І ПРОСТИТЬСЯ МЕНІ
ЩО НЕ ВСТИГ...

(і музика підземна сніжила
і падав сніг
на теплі зорі...)

І ДЕНЬ ДЕСЯТИЙ
І ЧИСЛО ДВАНАДЦЯТЕ

(ще одна жалібна павза)

ворожу на віршах
сумних і очорнених
голосом торкаю
піднебіння слів
пальцями вірую
у звуки голосу
зацькований присягаюсь
перестрівати
ворогів
очами
розплющених строф

ДЕНЬ ОДИНАДЦЯТИЙ
І ЧИСЛО ТРИНАДЦЯТЕ

(павза-ворожка)

І ніч. І час. І королівна.
І те тринадцяте число,
дівчата сипали зело
і залишалися у дівах...

Тринадцять свіч... Кому на щастя?..
Кому щасливий той міраж?..
Моя Вкраїнонько — твоя ж
ТРИНАДЦЯТА ПОГАСЛА...

*у ніч тринадцяту Нового року;
у день чотирнадцятий Старого року
на св. Василя, 1986*

Із циклу «Затемнення вічності»

ЗА УЯВОЮ

1

досвітком
запалюю свічку
рахітну

по той бік шиби
затемнення вічності
без перспективи

де заховати таємницю страху
що як молитва під серцем

затемнення вічності
навіть могил на цвинтарі
не видно

з ким маю воскресити самотність
у сухій слозі

з ким маю зочекати на спокій
у покривденім слові

і ружу покласти у вікно
щоб запам'ятати запах дощу без дощу

небо маленьке
як дівчинка в білій сукні

хмари велики
як на ліногравюрі

іній наелектризований

ЗАТЕМНЕННЯ

як вздріти
своє обличчя
живим і нелагідним
без вини почорнілим
на тлі вічності

2

душно
шкіра терпне
допоки не прокинеться терпець
аж побілілий від посиніння

змучений від милосердя
і солодких сумнівів
у жалібному гніві
власних очей

НІКОЛИ НЕ СТАВАЛОСЯ ТОГО

навіть уночі
каміння звалилося
у невиразне мовчання
голодними метеликами неспокою

жадного пса супроти смерти
жадної зірки супроти щасливого народження
жадного дерева без таємниці

почуття еротичної влади
в годину затемнення

3

хочеться води
щоб розчинити в собі темінь
проціджену вічністю

хочеться пережити сон
без подушки

допоки не вздрів мудrosti
молодої як дорослий хлопчик

хочеться холодного розсудку

хочеться вчувати звук сурми
під чільною периною
покірних тіл

хочеться розчахнути слозу
ЧОРНОТІЛОЇ БЕЗПОРАДНОСТИ

щоб заприсягтися
нинішніми могилами

ПІД ЗАТЕМНЕННЯМ ВІЧНОСТИ
БЕЗ ПЕРСПЕКТИВИ

Урал, концентраційний лагер ч. 36, 16 червня 1978

МОНОЛОГ З МИNUЛИМ

зима приходить
і відходить...

Прилітають знову
зграї білих сов
роздивитися тебе.

І відлітають.

Вік за віком
ти ступаєш
невинними кроками
і без болю
застигаєш у кам'яні брили
оздоблені кольорами приреченности

Сьогодні я вслухаюся
у твій скам'янілий голос
що мешкає в легендах і мітах

обабіч ран і шрамів
могил і сліз
гніву і розпачу
обабіч долі

чую твоє існування
і бачу навіть
на поверхні майбутнього
як оливу на поверхні води

віддай мені відлуння
і скажи
куди подівся
АНГЕЛ ТВІЙ

**я подарую тобі
повні пригорщі
ВІЧНОСТИ...**

Урал, концентраційний лагер ч. 36, вересень 1974

*

В чужім вікні знайомий привид.
І кожен день — погорда гість...
Життя не дійсне без поривів,
Як птахи, що не мають гнізд...

Замало днів на теплу зустріч
Та я вернусь без зовніх зваб.
І відмолю потрійні муштри,
І заримую дитирамб...

Урал, концентраційний лагер ч. 36, 6 січня 1978

Із циклу «Невольничі псальми»

ПСАЛОМ БЛАГОВІЩЕННЮ

*В'ячеславові Чорноволові
українському журналістові
довголітньому політв'язневі*

Та й благослови Боже
та й ці три листочки.

Та спошли ми Господи
СЛОВО БЛАГЕ
і благословіння
на Благовіщення.

А що один листочек —
зі старого дуба,
а що другий листочек —
з дикої калини,
а що третій листочек —
з винограду...

А що слово мое — смутне невеселе,
а що слово друге — а в тузі зайшлося,
а що слово третє — то невольниче...

що вже третє Благовіщення
зозуленька не кує...

Ой не кує зозуленька — не кує
ой некує з дуба — не кує
ой некує у калині — не кує

Призначена владою для автора «халупа» на засланні (1978-1979)

Ой не кує, не кує — дзвони не дзвоняТЬ

Та й як же ж мені
та й не чути — зажмуритися,
та й як же ж мені
та й ворітчик не відтворяти,
та й як же ж мені

на БЛАГОВІЩЕННЯ

та й у церквиці
на коліна не вставати...

А вже один листочек —
та й у сніг упав,
а вже другий листочек —
на могилці зів'яв,
а вже третій листочек —
в неволі та й не розвивсь...

А що в трьох листочках —
веснонька не пахне,
а що в трьох словечках —
горенько гірчить,
а що у неволенъці —
дзвони не дзвоняТЬ...

НЕ кує зозуленъка, не кує...

26 березня 1986

П'ЯТА ПЕЧАТЬ

*Миколі Лукашеві — сумую
і присвячу посмертно*

Зрадник Його дав їм знак, кажучи:
«Кого я поцілую, то Він, — беріть Його».
Євангеліє від Матея, 26:48

Тоді Петро почав клястися та божитися:
«Я не знаю ЦЬОГО Чоловіка!»
І враз заспівав лівень.
Євангеліє від Матея, 26:74

Воно було. Тривалий рваний зойк.
Воно стоїть. Одвірок у тернині.
Отой рубець, як сивий волосок,
Отой вустюк в слезині і стернині.

Прощай. Прощай. Півслова вже нема.
Чоло в снігу. І голоси повсюди.
Безлюддя зрю. Палене все на смак.
І княжий прах над свічкою похнюопивсь.

Воно було. Таріль і чорний віск.
Воно було. Крижиною в крижині.
Святе безсліддя, як останній слід...
Святе безсліддя у в останній днині.

Осі черепки. Чуприна вся в золі.
Причастя з ночі. Пташка. І три літа.
Наосліп хтось он долю поволік
В отой Батурин днесь нам заповітний.

В отой Батурин. Квалить судний день.
В той надгробок з гробом яничарні.
Кує зозуля. Та ніхто не жде...
Кує зозуля. З явору на явір...

Кує... Кує... А я стою у зрист.
Жита... Жита... Вродила рута, рута...
Ідуть хрести до Золотих Воріт.
Йде юродивий тінню попід Крути.

Йде юродивий. То моя хода.
Йде воля. Воля. Воля ж та й неволя.
А це ребро. Це паля і майдан...
А то... А то... Чиєсь ненаше поле.

То корогви. То плями по мені.
То голос мій. З погруддя обгорілий.
То мури Трої з плахою в стіні.
То меч. Арей. Живий і омертвілий.

То Йов. То Йов. То знову я. То сум.
То слава. Слово стало на коліна...
За п'ятую печать. Кого несуть?..
В труні везуть... В барвіночку барвінок.

Безчестя це. Я плачу до сторіч.
Довкілля небо з небоночком на небі.
Знов амфора скорбить. Я знов згорів.
На одрі мій пречистий жребій.

На одрі терн. І соняхи святі.
На одрі ніч. Цикути спита чара.
Загусла кров в слезі і на хресті
І світ темніє оком яничара.

Воно було. То п'ятая печать.
Воно стоїть. Стікає віск на одрі.
І щось кигиче в небі на печаль...
І щось в мені прощається укотре...

Харків, 1988

ПО КОЛУ

В офірі горя дріж свою киплю...
«До горя»

Будь коню мій, стрибожий на бігу.
Будь коню мій... Журба моя, як ворон.
Лежу в труні з вовківнею цд
Навколо ніч, мов чорний згусток крові.

Навколо коло. Колом рот кричить.
По колу око зирка здичавіло.
Я знов лечу з далеких далечин.
Лечу в труні. Один в одінні білім.

Урвався час. І кров'ю лопнув шрам.
Все відійшло. Це тільки древо зради.
Все відійшло. І спорожнів мій храм.
Лежу в труні. За мною ніч, як кратер.

За мною... Все... Збулось. На скронях сіль.
Часу нема. Розплата йде по колу.
Це сліпне рух. Душа стоїть в росі.
Часу нема. Життя моє не поле...

Життя моє... Підкови ржавий шлях.
Життя моє... Така далекість світу...
Лежу в труні. Воложиться земля.
Прийняти Дух востаннє заповітний.

Яке світіння! Світ напополам.
Долоні білі тягнуться до ребер...
Лежу в труні. Ледь-ледь згаса імла.
Зникає час піщинкою на небі.

Зникаєм ми... Лиш курява в ногах.
Зникаєм ми. Мій конику, мій коню...
О, Боже мій, я вкотре вже погас?..
О, коню мій. Ми знову у загоні.

2

Ми знову тінь у затінку Іуд.
Навколо ніч, мов чорний згусток крові.
Будь коню мій, стрибожий на бігу...
Будь коню мій... Журба моя, як ворон.

Журба. Журба. Кільчиться в глибині.
А то не раз — волами йде по колу.
Лежу в труні. До хрипоти зчорнів.
Ой коню ж мій... Свята моя підково...

Харків, 10 серпня 1988

ДО ЕМІГРАЦІЇ

Я емігрант. А мертвого не ждуть.
Я й сам не жду. Ні пташечки. Ні птиці.
Цимбали сліз з троїстими ідуть
На вбогий цвінтар мною веселитись.

Мелькоче тьма. Який похмільний хор.
Кого ще ждать?.. Якої віщуніці?!

В хотінні княжім відридав собор
Поклони б'ють ікони прямолиці.

Не ждіть. Не ждіть. Позаду смерть моя.
Не ждіть. Не ждіть. Уже розлито миро.
Моя Голгофо — мій Холодний Яр...
Мое розп'яття в чорнім чорнокриллі.

Ридай. Ридай. Ти первенцем єси.
Ридай Кобзарю. Йду тобі на прощу.
Помилуй мя. Ізбав мя. І спаси.
Я смерть поправ. І смерть собі пророчу.

Я емігрант. Тяжка моя печать.
Ось дріт. Ось бірка. Ось колимський профіль.
І щось гуде. Щось проситься мовчать...
І щось скорбить... І щось стікає кров'ю...

Я емігрант. А мертвого не ждуть.
Я й сам не жду. Ні пташечки. Ні птиці...

Харків, 15 вересня 1988

КІЛЬКА ЗГОРЬОВАНИХ СТРОФ

Сьогодні я оголосив тривалу голодівку
протесту проти чоргового цъкування
мене органами влади та пресою.

Я знов хриплю. Ця кровотеча смутку.
В загоні я. Ребро скиглить в кутку.
Цей оцет горя в чорній каламуті
Моїм єством стікає по піску.

Я розчинивсь. Я знову самогубець.
Терпінь кервавить літоросль в траві.
Горюю я. Під тином мої губи.
І в'яне око в спілій кропиві.

Горюю я. В окропі мое горе.
Стирчить крило, як яструбиний клюв.
Конаю я. Щось затікає в горло.
В офірі горя дріж свою киплю.

Допоки ж Боже мій. Допоки. Боже...
В жертовні цій каратимусь святій?..
Я знов хриплю. Вже червонястий зошит...
В загоні я. Під лавою. В куті.

В загоні я. Всі судини у ранах.
Душа зіп'ялась наче карагач.
Горюю я. Я знов зека на нарах.
Єство в ропі. І рот неначе хрящ...

Харків, 22 червня 1988

Із циклу «До перемоги»

ДИПТИХ З ПОХОРОНКОЮ

*Матері радянського солдата-
українця, що загинув у Афганістані.*

ВЕЧОРІЛО
МАТІОЛАМИ
ГІЛКОЮ ВИШНІ
ТЕМНІЛО

СУСІДКА
БІЛА ЯК СТІНА
З ПОХОРОНКОЮ
НА МОЇХ ОЧАХ

ТІНІ ДОЩУ
СІРІЮТЬ
НЕВТЕРТОЮ ЗІНИЦЕЮ
З ПУСТОЇ ШИБИ ДУШІ
ГАЛКА СТРЕПЕНУЛАСЬ

СУСІДКА З ПОХОРОНКОЮ

ВЕЧОРІЛО...

*матері афганського партизана,
що поліг на рідній землі.*

СВІТАЄ

ВЧОРА МЕНЕ ВБИЛИ

ЯКЩО
МЕНЕ УБ'ЮТЬ І СЬОГОДНІ
ТО І ЦЕ
ЩЕ НЕ БУДЕ
ДНЕМ МОСІ СМЕРТИ
ТУТ ВІТЧИЗНА МОЯ
НЕБО І ГОРИ
ГОЛОС МІЙ

СМЕРТЬ

ВІТЯ КИЗИЛОВЕ
СТРЕПЕНУЛОСЬ

ТАНКИ ВИРИНАЮТЬ
СМЕРТЬ СВІТАЄ
ЯКЩО МЕНЕ УБ'ЮТЬ
СЬОГОДНІ...

3 травня 1985

ТРИ ЕЛЕГІЇ

1

елегія строфи

Інфаркт строфи. Немає спасу.
Сумний ясир крамольних дум.
Трясе сльозу, як кінський круп
Брова круг горла громогласно.

Валокардин!

Танцюють стіни
Стенокардією ікон.
Скавчало псом віконне скло
За інквізиторською тінню.

Пора!..

Сміятися чи плакать
Чолом голівоньку натер...
До каторжанських перехресть
Цвіте Кассандри ржавий запах.

Гвоздички де? На споднях попіл.
Стоять старці вцілілих строф.
І півкрилом лежить крило
З очима на імперський шомпол.

Калік нема. Є смертні дати.
Цвіточки рутяні горять.
Пече терпець ордою ран
За світ...
Бунтарської берданки.

Творю свій гнів вологим оком
Назавтра плаха без сучка.
На гострі лікті чи вуста
Апостольське соборне слово

Сумних поем...

Іржали коні
Під круту гору сліпне дріб...
Везуть атланти бунтарі
Зухвале ізголів'я Гонти.

Сокирний блиск з кострищ полині
Як сива січ у зорепад.
Чи то месія чи вдова
Совою голосили...

2

харківський сонет

Чия то смерть? На ший судний камінь...
Над ким, як сіль, агонія терпінь?..
І скам'яніли терни у проклін
І цукровиця сліз скорбить у пам'ять...

Над ким тополі попіл, мов бальзами?..
Поснулих квітів тихий передзвін...
З кургану серця злота скитська тінь
Яскрить на полі болю, наче паля...

Чия то смерть?.. І гупання гучне?
Чия то смерть, чиє цвяхують віко.?
Чиї солоні впадини очей

Обсіла галич...
памороззю віку?!

Мовчім. Мовчім. У смерти за плечем...
Мовчить Вітчизна вогниками вікон...

3

елегійна баляда
трьох каменів

три камені
оплакують померлих

що перший камінь
судний камінь
(або: камінь за пазухою
де вірна тінь з невірною тінню
закаменіли у пісню плачу...)

що другий камінь
з гіркотою в камені
(або: камінь з гіркотою в серці
що закаменів не оглядаючись
гіркотою зідхання...)

що третій камінь
з каменем на шиї
(або: камінь що кров'ю
впився у краплину
червоної крові...)

три камені
зберігають плач

три камені
оплакують померлих

три камені чинять суд
три камені цвітуть
зеленим і золотим сном
на потомлених курганах

1983

ДО БОЯГУЗІВ

ті
що знайшли притулок
під склепінням лагідних очей

ті
що збудили у собі
нелюту слезу

ті
чиї обличчя вивітрилися

явіться
безтілесною жалобою

муштровані
власним безсиллям

явіться
невпізнані
як випар

ковтнути
краплю
ненависти

ДО СЕБЕ

Кучіно, концентраційний лагер ч. 36, 12 липня 1979

Із циклу «Невідома земля»

ВИГНАННЯ

ніч
з обвугленими складками

стара рама
з чужим портретом

сьози зі словом «СВОБОДА»

... ВИГНАННЯ

ВЕСНА

Хтось закашляв. Кульбаба цвіте.
Ні слова про весну...

НАДІЯ

Безнадійно.
Дощ, як провалля...

КРАЄВИД МОЄЇ ВІТЧИЗНИ

безліч посинілих голосів
як сиве військо

безліч рук
як чорне склепіння

повія
як букет без руж...

Заслання, травень 1980

1937 РІК

жила змокріла
у судомі

МОВЧАННЯ

ХТО ТАМ?..

... пахне відмитою кров'ю...

Заслання, травень 1980

ПЕРЕД СНОМ

МИНУЛЕ НЕ ЗУПИНИТИ НАВІТЬ ПОРАЗКОЮ.
МАЙБУТНЕ ШУКАТИМУ СЕРЕД ЗАГИЛИХ.
СЬОГОДНІ ТЛУМАЧУ СНИ, ЯК СТАРЕ ЖИТ-
ТЯ. ОГОЛЮЮ ХОЛОДНУ ЗАГАДКОВІСТЬ
БЕЗКОНЕЧНИХ КОЛЬОРІВ. РОЗДЯГАЮ ОЧІ
ЩОБ ВПІЗНАТИ МЕЖУ МІЖ ПАМ'ЯТЮ
І СИМВОЛОМ. ХАЙ ІНШІ ГИДУЮТЬ З ЦІЄЇ
ВІРИ...

ЗВУЖУЄТЬСЯ ЗІР.

Я НЕ ДРІМАЮ..

ЛЕГКО ЗАДИХАЮСЯ.

БАЧУ СЕБЕ БЕЗ ПЛОТІ...

Заслання, 14 березня 1980

Із циклу «Гінцю з зіницями свободи»

ЗРЯЧИМ

1

Пустилися зіниці з віч
Обтяжені бажанням зріти.
Галопом повз застиглих свіч
Роздертий обрій в розмаїтті.

Таляпався безглуздо шпак,
На зарищі розмерзлись клени.
Скидалося, що в небі мак
Спускає кров огненну з вени.

2

Молились очі до зіниць,
Щоб зупинилися в дорозі,
Щоб відреклисісь і впали ниць
Й не мордувались на морозі.

А ті сльозилися на сніг
Терзались мовчки від безсоння...
Та бистролет чіплявся ніг
І лиш прицмокував в долоні.

3

А навздогін кричала тінь,
А навздогін сміялись брови.

На тлі безгривих поколінь
Зухвалих й полохких по крові.

До зойку забілівсь кістяк,
Як прут у зашморзі ожини.
І рани в пазусі простяг,
Що на очах зіниць ожили.

4

Дивився обрій і жбурляв
Сліпі дощі в нੇзрячі очі.
Та лиш зіницям він ввижавсь
Роздертий. Пірваний. Пророчий.

Не відсахнулись. Ритм. Галоп.
Карбують снагу насолоди:
Зі споду, тайно, як підкоп
ГІНЦЮ З ЗІНИЦЯМИ СВОБОДИ!

Кучіно, Урал, 26 травня 1978

НЕПОКОРА. СВОБОДА. ЖИТТЯ

НЕМАС НІЧОГО НЕПРИСТУПНІШОГО,
АНІЖ ВТРАТИТИ СЕБЕ
НЕПОКІРНИМ.

Я ХОЧУ ВТРАТИТИ СЕБЕ НАПІВСЛОВІ.

ОЗИРНІТЬСЯ СЛОВА!

Я ОГОЛЮЮ ЛІКТИ,
ВІДІХАЮ БІЛІ ОБРИСИ ЗАТВЕРДЛОГО ІНЕЮ —
СИМВОЛ НЕКОРОНОВАНОЇ СВОБОДИ.

БІЛЬШЕ МУК!

ОБНЯТО ТЕРПІННЯ!

УКУПІ —
НАГАДАЮ КІЛЬЦЕ ЯКОГОСЬ ЗМЕРЗЛОГО СУЗІР'Я,
ЩО ВСІДАЄТЬСЯ БІЛОЮ ГРЕЧКОЮ НА ХРЯСКІТ
НАСТОРОЖЕНОЇ ПІВНОЧІ.

СЛЬОЗИ СПОКІЙНІ, ЯК МАЛЕНЬКІ ТРУПИ —
ЗНАК ЖИВОГО ТІЛА.

ГОТОВТЕ КУЛАК! —
УЗДРЮ СВОЄ ЛИЦЕ ВРОДЛИВІШИМ.

НАЩО ВКУТУВАТИСЯ ГОРЕМ
ТЕ, ЩО МОВЧИТЬ НЕГОРДО — МЕРТВЕ!

БЕЗЛІЧ НОЧЕЙ ПРОЙМАЮТЬ ДУШУ.

ОБІЧ ВМЕРЛИХ —
ВІДЛУННЯ СУМНОГО ДИМУ.

ОБІЧ ПОЛЕГЛИХ —
ВІДЛУННЯ ПУЛЬСУ І ВІДГОМІН ДЗВОНІВ.

НЕМАС ГРИХА ПЕРЕДІ МНОЮ:
Я ХОЧУ СТРІЧНОГО БОЛЮ БЕЗ ПОСЕРЕДНИКІВ.
Я ХОЧУ БЕЗСОННОЇ КРОВІ.
Я ХОЧУ ВЕЛИЧІ У СПОМИНІ.
Я ХОЧУ БОГА ВО ІМ'Я ДУХА!

СТОКРАТ
ВИКЛИКАЮ
ТЕБЕ,
ЖИТТЯ!..

Заслання, 30 січня 1980

МОЄ...

ЗОСТАЛАСЬ ПОКУТА
СУХА, ЯК КРОВ
НА ВИРВАНИХ РАНАХ

ПІСНЯ ЩЕ КОЛИШНЯ
НАДМІРУ ЗАБУТА

НЕБО В ОРЕОЛІ ВІЧНОСТИ

СЕКУНДИ СТРАХУ
У В'ЯЗНИЦІ

ВІДДАНІСТЬ
ЗОСТАЛАСЬ

Заслання, 17 березня 1980

МАЗЕПА (туга пам'яті)

Пройшла та ніч. І ще ночей
Пройшло без ліку над Іваном,
а каре золото очей
журба все покрива туманом.

Володимир Сосюра, «Мазепа»

1

Світ відлунав. В рубцях гноївся степ.
Світ відлунав. Ще палі в кровотоці.
Полтавський бій. Сльоза з полону йде.
Щока у торбі. І життя при боці.

Сльоза іде. Без брів і без коси.
Сумує сум, як птах посеред поля.
Сльоза іде. Ще мокра від сльози.
За шляхом шлях. Голівонька в неволі.

За шляхом шлях. Степи наманівці.
Із вузликами волі повтікали.
Сльоза іде. Обвуглена, як сіль.
Світ відлунав. Життя на чорній палі.

Світ відлунав. Все позникало геть.
Куди Вкраїно?.. Озирнись на небо.
Немає нас. Ні тут. Ні там. Ніде.
Нема. Нема. Ми знову безіменні.

Ми знов не ми. Не наші ніч і день.
Не наші мальви. Ржа перед очима.
І гетьманська хода. Невольником іде.
Вся в темності. Без шаблі і Вітчизни.

2

Ганьбо. Ганьбо. Вже губи в німоті.
І свище смерть з подвір'я на подвір'я.
Катоване ребро, як пресвятую тінь
Десь крук клює в Чумацькому сузір'ї.

Прокльоне мій. В димах я і ропі.
Народе мій. Ти знов на ешафоті.
Свіча моя в священній чорноті
Скорботою стікає по скорботі.

Моя Вкраїно. Мій безрідний хрест.
Опухла ти. Пухлина у пухлині.
Моя недоле. Доленько. Мій терн.
Відходить світ. Б'ють дзвони по Вітчизні.

Мовчить душа. Посивіли віки.
Безсмертний дух до сонця сонях хиле.
Світ відлунав. Осипались зірки.
Лиш скитські баби в полинах молились.

Б'ють дзвони. Б'ють. Йде булава в вінку.
Б'ють дзвони. Б'ють. Знамена малинові.
Заснула смерть на ржавому гвіздку
І капле пам'ять з шаблі, як з ікони.

3

(благання)

Ой біда, біда
та чайці небозі,
що вивела чаєнтя
при битій дорозі.

Iван Мазепа

ціпеніс мовчання
безплодністю
слова
у покривдженім
ЧАСОСЛОВІ СМЕРТИ

зернятко слави
возноситься
у ясен світ
німотним воланням
з космосу
крізь зорепади
земного пилу
і павутин пам'яті

як у поході Ігоревім
ворон завис
довгодзьобим маревом
над
ВІЧНІСТЮ ЖЕРТОВНОСТИ

благаю
у лементі
ЗАТЕМНЕНОГО СОНЦЯ

квіткою осамітнених сонячів

БЕЗ ХРЕСТА ПРИ ДОРОЗІ
і без краплинни плачу у сльозі

МОЛИТИСЯ
з кетягом туги ізгойної
і СЛОВОМ
понівеченим
у лоні
вдовиного ридання

відійти нині
у символ віри

причаститися
долонями святих ліній
і скибочкою хліба
У ВИНІ ЙОГО
ІЗ ВИШЕНЬ НАШИХ

навколішки припадаю
осіннім милосердям

ДО ПРЕСТОЛУ БРАТСЬКОГО
на Подолі

І ДО ОХРИСТИХ СТІН ЛАВРИ

крізь обвислий простір
маленьких незабудьок

згасаю
у богослуженні
на безлюднім майдані

з ОБ'ЯВЛЕНИМ ПОЦІЛУНКОМ ЗРАДИ
УЗДРІТЬ

душа ясніє
у нічному небі
сковородинському дра

УЗДРІТЬ
клятвою вірності
возноситься ВІРА

У ЖЕРТОВНИЙ РЕКВІЄМ СВОБОДИ

УЗДРІТЬ
день за днем
завтра без завтра

22 березня 1988

СЕ Є ЖИТІС САМОГО АВТОРА, ЩО В ТЮРМІ
БУВ ЄДИНО ЗА СЛОВО СВОЄ, ХОЧ ПРО ТО,
ЧИТАЧУ, В ЖИТИЇ СІМ НЕ ПИСАНО,
НО ПЕРЛАМИ СИМИ ОПЛАКАНО Є

А коли просвітилося серце МЕЧЕМ ЙОГО
то обіт дав пером писаний: «Вірую Отче».

А коли в ЧЕТВЕР ЖИВНИЙ Юді невірний був
то обіту не давав бо сказано:
«Впадь і поклонися мені, а все дам Тобі».

А коли на ГОРУ ЙОГО йшов то волі пок-
лонився невольником вже будучи
і дух офірував і слабим служив.

А коли голодним був то в заповіді
пробував «НЕ ЗРАДЬ» і гордим не був
та єдино в грісі був від світа цього
і від гонителів своїх в грісі був
і не спасався у спасенню бо з гріха
вийшов був.

А коли у плачах пребував
коли у зідханню і ранах млів
і голосом коли стогнав
то Каїном не був
а в Треносі пребував...

Тренос малий В нечутнім голосінні

терни в повісті мої читайте
вдень і вночі
слезу мою першу успокойте

розпинають мя
кровію злою
Богдановою

квіти мої рожевії
віночечку мій
з хреста знятий
гайдамацького
слезу мою другую успокойте

розпинають мя
правду-волю
волею не оплакують

земле моя
Україно моя
пісне
гори мої
кручи мої Дністровії
слезу мою третьоньку успокойте

розпинають мя
карою
з Холодного Яру

ЖИТИЕ

горе мені

горе мені

терни мої

перли

**Перла перша
(покутська)**

зозулі мої сиві
на древі чужолюднім
вітри буйні
кличуть накликають

вітри буйні

тихі води

в смерті мое СЛОВО

Haus-Mühle - Feuer 88/2

Перла друга (гучна)

стоголосся русів
шаблею булатною
возноситься
на Вознесіння
над барокковим іконостасом
тріумфальної пам'яті

в ореолі Успення
і різдвяної драми
никнуть скомороші лики
без вороття .

і тільки поривання чудотворне
над руном Чернігівським
і над Пречистою
чорніс в терпінню
нового відродження

жаль бачу Великий
вигоряє небо чернече
у літописанні Нестеровім
можливо останній відпис
Його душі
і останньої правди
Калнишевського і Полуботка
з кривавої історії Григорія Граб'янки

вже гетманського імені
не торкнемося
лірницьким сумом

вже знамення
Данила Апостола
побіля моеї сіри
не відвернє врага нашого
де є град наш

покута в мені терпне

жалю немає в мені

жалю

Глосарій

*Присвячую Валерієvi Бондаревому,
що дружимо творчо і повсяк*

і сотворімо ДУХ КОЗАЦЬКИЙ
у золотосяйів моїм дитиннім
бо цілую нині
ГЕРБ ТРИЛИКИЙ
нецілованим оком Галілея
і жертвовним полум'ям
многогрішного Коперника

доки сідлаємо
сідла чужинецькі
на землі від землі своєї
щораз вмираємо
самовидцями зради
і град наш зраджуємо
в церквицях наших
дерев'яних
я свічечка пам'яті
в'яззю ренесансною
пишу вам
руково Григорія Полетики
та тугою Самовидця

ця носталгія
під княжою дзвіницею
трисвятительською
ще тліє в мені
буденно і святочно
кроплю нею Тройзілля святе
і не дівоче
святоЙванською слезою

обливаюся
за Диким Полем запорозьким

тужу
на графічнім тлі Остафійчуковім
і на жовтоголубім тлі
Заливахи Опанаса
сопілкою слухаю мудрість
Великодню

храм мій невольничий

Павза (не випадково)

а коли дерево останнє
і рілля що сіємо в неї
остання

то возрадуймось бо:
«Не їжте з усякого дерева раю»

а коли самі пацощі
атомних цвінтарів
являють нам ·
окрасець хліба Його бо:
«То тіло Моє»

глаголю вам
Великий сполох
інстинктом рослин
і інстинктом любови до вас

Перла третя (остання)

зродім милосердя своє
у білім лелечім пір'ї

вимастім кров слабодуху
ув останній епітафії

станьмо на порозі
рідного Акрополя

вічним Духом
пояс бойовий відкарбуймо

будьмо всесущі

птахами і квітами пригорнімось
у краю своїм вкраїннім

востаннє
і не востаннє

ВРОДІМОСЯ

«Блаженні засмучені
бо вони будуть утішенні»

В подяці читачеві
автор закінчує житіє се

А коли заблуканий вернув на землю нашу
то знамення вздрів
і обіт дав пером писаний «Вірую Отче»

І СЛОВО МЕНІ ЯВИЛОСЯ

*Писано в Харкові, де автор нині мешкає
і звідки вшановує і любить вас
8 жовтня 1988*

ІЗ КНИГИ «ЙОВ»

PIETA

*На смерть довголітнього
політв'язня Юрія Литвина*

навіщо ця туга
з торбиною землі

СІРЕ КАМІННЯ ПЕРЕДІ МНОЮ

ця туга
серед книг і осіннього неба
ця туга
цей смуток

повсюди

навіщо цей бунт
цей сполох
шо губиться
у камінні
сіро

позаду мене
і попереду мене

зникає день
і зникає ніч

сірим асфальтом
проростає
згарище моого дитинства
трава не росте

повсюди

ця туга
цей смуток
дорожчий від грошей
серед книг і осіннього неба

ВІТЧИЗНО МОЯ
ім'я твоє зникає

схід і захід твої зникають
північ і південь

я знаходжу листи твої
на могилах
на сірих тюремних мурах
на розп'ятті

ВІТЧИЗНО МОЯ
квіти штучні
на кургані твоїм

НАЩО МЕНІ МОЛИТИСЯ

«Істинно, істинно глаголю Вам:
коли зерно пшеничне, впавши на землю,
не вмре, то одно зостанеться;
коли ж умре то багато
овошу приносить...».

СІРЕ КАМІННЯ ПЕРЕДІ МНОЮ

небо осіннє

PIETA

Січень 1985

НІЩО НЕ ВАРТЕ СМЕРТИ ТВОЄЇ

На смерть Л. Туманової

... нещасним я вважаю тих, у кого
єдиний вибір: зробитися лютим звіром,
або лютим приборкувачем звірів:
у них не збудую храму свого...

Заратустра, «Про скрутність духу»

реальність:

іскриться простір
кільцем диму

ні вітру

ні грози

стою і дивлюся в очі людії
колишнім і нинішнім

перевтілення:

якісь лагідні руки
творять мене

Я ЗДІЙСНЮЮСЬ

у пагінцях живої трави
у пальмовій гілці

СВОБОДІ

вслухаюсь у свій невпійманий голос

флейта індуза
і бетговенські звуки

священнодіють
круг мене

рум'янець святого Граля
проймає мене безтілесно

обезтілення 1:

пливу
мій прикушений крик
метляє
з мотузкою гільотини
над колючим озером ДУХУ

щезає день
і щезає ніч

прощавайте незагосні рани
обніміться у ногах моїх

до побачення Данте
до побачення Слово
до побачення Життя

реальність 2:

вітаю тебе Сонце
ГОЛОСОМ СВОБОДИ

НІЩО НЕ ВАРТЕ СМЕРТИ ТВОСІ

я здійснююсь

індусова флейта
і бетговенські звуки...

реальність 3:
ні вітру
ні грози...

18 квітня 1985

*

сині кола

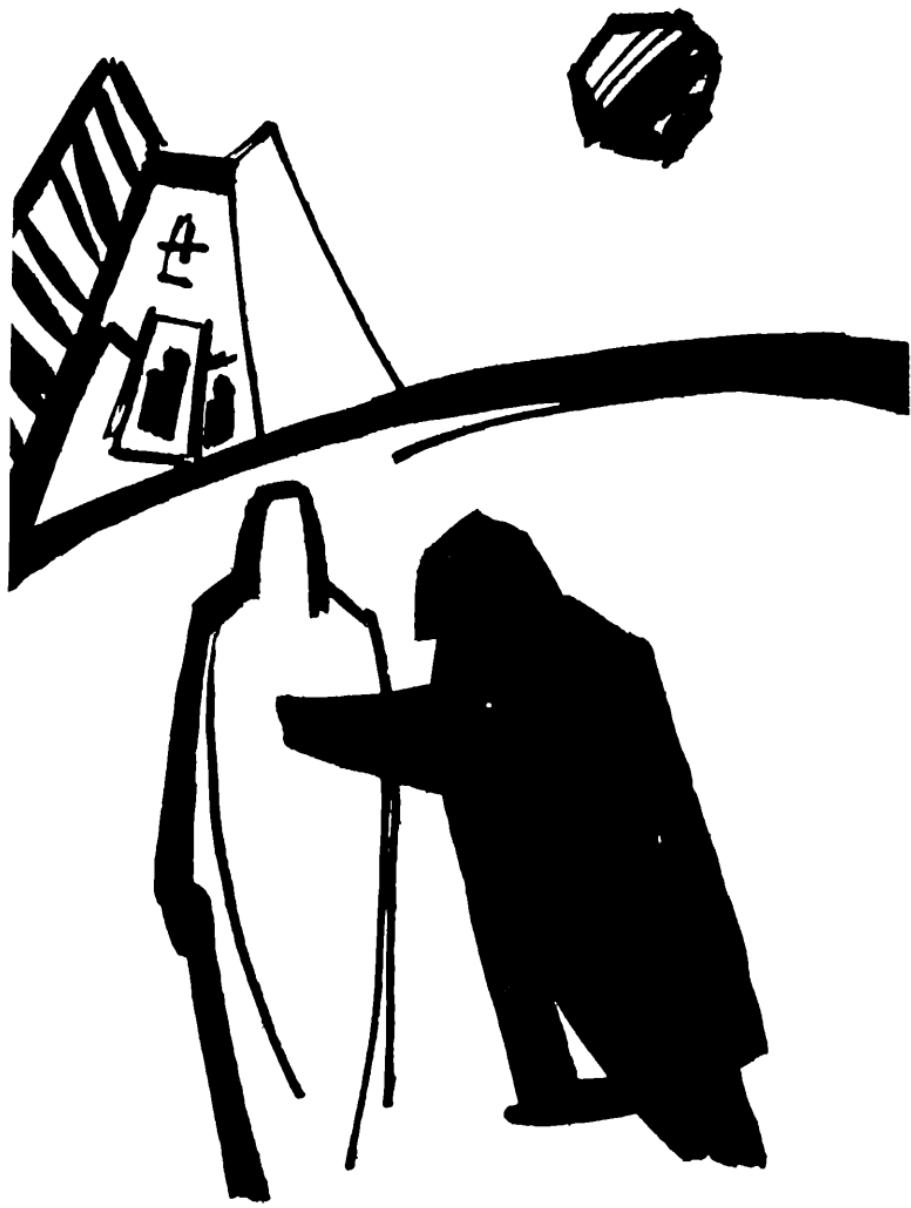
морозять
теплими зірками

тепла немає
зірки осипались

тільки небо
та пастух

та сині кола
в ореолі смутку

Урал, ч. 36, 5 вересня 1980

— 1988 —

ЦИМ ТВОРОМ АВТОР ПРОДОВЖУЄ ЖИТІЄ
І РОЗПОВІДАЄ ПРО СІМ ДНІВ ТВОРІННЯ
ГРАДУ НЕВОЛЬНИЧОГО УРАЛЛАГУ

(вступ)

вмираємо і живемо
сумовито веселимо душу
хоч суму нема
і душі
на цім світі нема
хіба що
ні душі ні пам'яті
попереду веселої мелодії слова
і концертного кодексу
смерти Помпеї
і смерти воскресіння Січі

кінець початку від кінця
і від кінця початку
але початку не було
одвіку
вічність одна
із запахом папороті
на сволоках дощатого неба

скільки крові
в роз'яренім місяці
і скільки тиші
у роз'яреній крові
вже звірі без плоті
птахи і квіти
без язика
хоч снігу ще не було
хіба що льодовик
ніяк не розтопиться

але й його не було
тільки слози мої золотії
уповають на узбіччі
камінного віку
і камінного серця на душі

віднині жити я мушу
з каменем на шиї
і віднині вмерти я мушу
з каменем на серці

смертію воскресіння зіскати
побіля піdnіжжя Говерлі

скільки колимських Сізіфів
вchorнілим снігір'ям шкарубли
у власних лябірінтах свободи

хоч то були зеки
а Колими не було
і свободи не було
і вже напевно знаю
що й зеків не було

хіба що знак був
та хліба крихта
але насправді
«На початку Бог створив Небо та Землю»

і нас ще не було
і Дня ще не було

День перший (ще до мене)

І назвав Бог світло: «ДЕНЬ»,
а темряву назвав: «НІЧ».

Книга Буття, 5

начальник зони УРАЛЛагу:

і найперше було слово: «НЕПАЛОЖЕНО»

голос: непаложено так точно

і дня прибавилося
на небі
не небеснім

НЕДАЧА

День другий (ще до мене)

... я другої такої страни не знаю,
где так вольно дышит чоловек..

Із пісні: «Широка страна моя родная»

розвидняється пейзаж на тлі безформних тіней
стікає рука по металевому засуві
докіл задротяні хмари
що ще борсаються
з-за безхмаря грат
ляндшафт галюцинацій
що їх впізнають
лиш вуха сексотів
через кормушку ока

ДОВКІЛ СТОЇТЬ ЮВІЛЕЙНА ТИША

тут буде світле майбутнє
ГРАД НАШ УРАЛЛАГ'

і завила вівчарка хвилі тісї

День третій

монолог без дієвих осіб але на тлі
містерії Т. Шевченка «Великий Льох»

гриф триглавий
в цю ніч
щасливого безсоння смерти
витав з прізвищами
і без ґепеушних свастик
над Великим Льохом

вчора червоні маки
від землі неживої живі
відбились нині
в дзеркалі густої крові
на мурах найхолоднішого плачу
найгарячішого

останнє слово в'язничне
найчистіше і неостаннє
шукає бога кінця
по пам'яті початку
безконечності
запротокольованих допитів
і по пам'яті радіння смутку
за смертний вирок
римлянам і великій германії
і великому енкаведешно-ґепеушному краю
з мушкою ще теплої пістолі

думи думи
кусні волі кривавії
щоночі сповнені надій
на самозгубу і воскресіння

у щасливім проклятті
власного освєнціому
і у майбутньому проклятті Великого Льоху

нарікає серце
тяжким безмогиллям

Йде Перебендя
вкупі з роботом
на електричний стілець
неправдивої віри
і неправдивої пам'яті
навколо вбивць і жертв

тінь ГУЛагу і пустелі
в Холоднім Ярі
і у Великім Льоху
«Отак то Богдане
занапастив еssi вбогу
сироту Україну»

**День четвертий
(автор втрачає свідомість)**

пайка арештантська
поміж нар і неба

як зреクトися світу
ніжністю серця

я вже тремчу стиха

краще жити

грудка цукру
в кружці моїй
алюмінієвій

День п'ятий (без мене півдня)

півдня від півдня дня
мітимо знаками
не астрономічними
і звуками неозвученими
мітимо всоте

півдня вchorашнього
і півдня невchorашнього
серед білого дня
не знаходимо
у гіркім спогаданні
найтривалішої нескінченности

вже забuto
останній день
дня прийдешнього
предка Його забuto
темряву

чекаймо пришестя її
азбукою інстинкту спасіння
з обжинковим стеблом вмирання
у новім законі
воскресіння

півшіку від віку

півжиття від життя

півдня від дня

півсмерти

День шостий (неосвячений)

пустиня часу
сміркає
у подобі людській
не сотворенні ще
по образу й подобю
гріха однісінького
серед безгрішья
і серед покуття
по середині
білого місяця
несоняшного
і по середині
священної надії
на хліб насуший

крик загублений в натовпі
посеред пустині часу
сміркає
і душа мертвіє
і не оживає
елегія Духу

день шостий
не освячується

День сьомий (непаложений)

і створилося
створенне
в сім днів
непаложених
і сім днів не освячених і освячених
божевіллям свавілля

скелети і коріння
ще промовляють
до очей моїх
з-за дроту мовчання
тривалістю в півсльози
і тривалістю негучного
завивання неба
на світанні небуття

остання зірка
потопає в краплині
крові моєї

останні дон кіхоти
впізнають себе
невпізнаними

останні вівчарки
стрибають мені назустріч
розтерзати смерть
чиюсь
безсмертям моїм

ні перемоги
ні поразки
ні пімсти
на сьомий день творіння
світу від світу моого
ГУЛАГУ

ПАМ'ЯТИ СВГЕНА ПЛУЖНИКА

... темний я з болю — не бачу
Свген Плужник

Я висікаю в півлиця
у брилі лагідної пісні
вінець всежалібний і пізній —
твоїй слізі з-під реберця.

Твоїй півдолі гіркоти,
твоєму болю упівголос,
твоєму смутку ніжне соло —
солона совісте скорби.

Негорлим словом по щоці,
безмовним небом в ізголів'ї...
Кидає янгол в Голосіїв
тернові стебла воскресінь.

І марних мрій піврання синь
сховає схизм в осінній шерхіт.
Твоєї смерти милосердя
тихіш трави, сумніш росин.

І все повториться з молитв
На Благовіщення Софії
умиротворенням повіс
святий Євген — Євангелист.

І наді мною у красі
незрадні очі Галілея...
Цвітуть воістину лілеї
і на землі, і в небесі.

Заслання, січень 1982

... / ощущение от изображения...
... Знечтвнственности...)

- - - - -

ЕЛЕГІЯ ДО ЕПІТАФІЇ ГНАТОВІ ХОТКЕВИЧЕВІ

У 110 РОКОВИНУ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

... в вічній руїні і вічній творчості
я чую ЙОГО! В вічнім умиранню
і вічнім народженню! В вічнім злі
і вічнім добрі чую я БОГА!

Гнат Хоткевич, «Гірські акварелі»

1

Ми нині прах. Все мерхне і біліє.
А сніг іде. Сльоза моя в крові.
І кряче крук на зголоднілім гіллі
Над сивістю ненаших матерів.

А сніг іде. Століття за століттям.
Чорніють сни. І прощення нема.
Його зову — Гуцульщино, мій світе...
Його нема. Гора моя — німа.

Нема. Лиш гори. Небо. І смереки.
Встеля барвінок Довбуша кістки...
Скажіть мені, степи мої і предки,
Де птичий гай? Де воля? Де квітки?

Скажіть мені. Душа моя усюди
Як заповіт. І струни у труні.
Це попіл?! Ні. Це сніг?.. Це людоЮДИ!
Куди ВИ?.. На стривоженім коні.

Куди? Куди ми? Де свята дорога?!
ТЮРЕМНИЙ ВАЛ. І тіні Україн...
Де наш Кобзар?! Подвір'я до порогу
Де мальви? Вікна? — повні голубих хмар'їн.

ЧОРНОБИЛЬ ОСЬ!.. Як Демон з румовища...
І попіл наш сльозою до води.
О люди! Люд! Почнім з калин і вишень...
Ще раз зачнім із пісні і верби.

Зачни жоно. Дружинонько. Дружино.
Вітчизно. Українонько. Жита!
Заплодоносьте злотоносним жнивом
Під голубим світанням і життям.

Отак... Покаймося до неба і почнімо
Від чорнобривців, ластівки й Дніпра.
А пісню наречім — ХОТКЕВИЧІВНА
І ЛІК ЙОГО ВПОМ'ЯНЕМО І ПРАХ...

2

ЕПІТАФІЯ

... І не сплаче за мною
ніхто. І не стужит ци, і забудут
мене, заспокоють ци...
«Гірські акварелі»

гомін серця
і гомін пшениці
оживає стебла
Степу Слобожанського

омелодійнений струмок
при битій дорозі
пахне ВОДОХРЕСТЯМ
на німій партитурі
Бояновою журбою
КОБЗАРСЬКОЇ НОСТАЛГІЇ

спочиньмо опечалені
годиною останньою
в обірваній репризі
Березовського

у найсумнішій репризі
первісного канту

і у темниці Веделя
умиротворімо
репризу
ВОЗНЕСІННЯ

і воздасться

і цвістимуть маки
НА СТРУНАХ ЙОГО

і струни лірницькі
як святий окрасець хлібини
являє нам
ДРУГЕ ПРИШЕСТЯ

раба Божого
Гната Хоткевича

І СЛОВО ЙОГО
НАГІРНЕ

ОСТАННЄ
на невольничих пергаментах

заволає
нині
з попелу
рясними звуками
і ясними зорями

ВІРИ І БУТТЯ

нашого стражденного

3

Лелека
над скибою

ТРИПІЛЬСЬКОЮ

землі мертвої
трямає
свічечку
як МЕЧ АРЕЯ

воскресити
терпіння
ЙОГО

у дзвонах
церквиць бароккових

у мелодії
струн
наших

ДА СВЯТИТЬСЯ
ІМ'Я ЙОГО

НИНІ І ПРІСНО

20 лютого 1988

ОЛЕКСАНДЕР ДОВЖЕНКО НА ЗАСІДАННІ ПОЛІТБЮРО 1944 РОКУ

Пригадую диявольську пiku, що скорчив
Л. Берія, коли привезли мене до Сталіна на
суворий страшний суд з приводу невдалих
помилкових фраз, що вкрапилися за словами
самого Сталіна у мій сценарій «Україна
в огні».

Із листа Олександра Довженка (т. 5, стор. 299)

Це ВІН
ковтнув
своє злодійське позітання
до цих пір
татуйоване в моїх очах

ЦЕ ВІН
з ромбиком в ореолі
злобливо
лизав
слину тріумфу

ПРО СМЕРТЬ ні слова
І ПРО НАРОДЖЕННЯ ні слова

тут і там парадні поклони

я відчуваю прихований кашель
Його відчуває тиша
крізь тендітний фальш
ледачих афіш

я бачу салют слухнянності
у пустині спокути
на тисячу гонів
САМОГО ЙОГО
роздираю
неподільного

повна сльоза чекання
отвердла
свинцем

ось
палець намовляння
над сивим чубом
взяв своє:

— Ти-и
тьфу — ось твій талант...

зловісний жест
вздовж плюшової занавіси
розійшовся
тонюсіньким візерунком покари

— вождю пожалів плівочки?..

півслова мовчання

— от і загибай тепер...

гола тиша
у жилах
моїх
без видиху

стійка безпорадність
без виправдань

ІМЕННИЙ СУД
з іменем молодого голосу
в огні

ніхто не схожий
на крихітку
землі моєї

2

що то за декорація очей
сонних від синців

тут всім дозволено жити
по черзі
з непідписаною слъзою
у кишенях

із нечутною ходою
із сухотними душами

знову підвіся
з лютими руками
укупі
і судомним підборіддям

— зникай нібито
не було й нема тебе...

Йду
невбитий
побути

СЕРЕД ЖИВИХ

Йду незримо
за кадром
ОМЕРТВІННЯ

Заслання, 12 квітня 1981

МАТЕР ДОЛОРОСА ДЕМЕТРА

Ой, чого ти почорніло,
Зеленеє поле?

Тарас Шевченко

1

намарне
дев'ять днів і дев'ять ночей
верстаю ногами
мало не мертвa
обважнілими сльозами
повними пекучих крапель смутку
торкаю висхлі колоски
зів'ялий цвіт маку

простягаю руку
безпорадно відвернулися боги
з жалем пролітають птахи

О, ПЕРСЕФОНО!

тихнуть нарцизи
уже невстрашні
слабне камінь
день за днем
даленіс надія
за вітром
як попіл

тужлива слава
з голосом спасіння
над чужим немовлям
царевичем

випещую нову славу
у полум'ї забуття

в ореолі служниці
виплекую бога
в подяку
за невпізнанність...

2

Деметра
моя нечужинко могутня
там Персефона
жде тебе

Тартар торжествує нею
не першою
не другою
не третьою

СМЕРТЮ

щедро дарована Триптолема
найманцю-царевичу
не поверне Персефони

плід граната
суджено їй
смак якого
не з любови
обрала твоя дитина
у темній імлі
серед пекельних тіней і видінь

вона привітається
холодною квіткою нарцизу
і шорсткою слізою двійника

3

МАТЕР ДОЛОРОСА

Йдуть жерці
за твоєю повозкою

втасмнічені у твою жалобу
скорбними панаходами
і постами
у твій вересневий день
Йдуть до брами
телестеріона

жевріє пучок маків
зім'ятий
нестримною колісницею Аїда

слізними струмками
стікає Кіяна
водяна русалка
увінчана незабудьками

стікає у легенду
зелену і божественну
як ДЕМЕТРА

Заслання, серпень 1981

ІЗ КНИГИ «НЕСЕ АМУР ХОЛОДНУ ВОДУ»

ДО ТЕРПІННЯ

ТЕРПІННЯ ОБОВ'ЯЗОК ПОВСТАЛИХ, БЛАГОРОДСТВО МУЖНОСТИ, ГЛІБИНА НЕПОРОЧНОГО ДУХУ, АЛЕ НЕ ПОДВИГ. І ЛІШ ПОВСТАЛИЙ ЗА СЕРЦЕМ МОЖЕ ЗБАГНУТИ ТЕРПІННЯ ПО ПАМ'ЯТІ, ЯК ЖИВЕ ЛИЦЕ.

НАРОДЖЕНЕ В СТРАСІ ЗА ПРОГРАНУ БИТВУ ТЕРПІННЯ, ЯК ШРАМ НА ЧИСТІЙ КРОВІ, КИДАЄ ТІНЬ НА НЕНАВИСНИЙ СПОГАД ПОКОРИ, ЩО ЯК СПІС ТОРЧИТЬ У ПОБЛЯКЛИХ ОЧАХ. І ВИРИНАЄ ЗІ ЗМІНОЮ НАДІЙ В ПОРИВІ ЛЮТОЇ САМОТНОСТИ.

ТЕРПІННЯ НЕ ПРИХОДИТЬ, ЯК НЕНАВИСТЬ — КРИКЛИВО. ВОНО МОВЧАЗНЕ, ЯК ЗДАВЛЕНА РАДІСТЬ. ТЕРПІННЯ МОЖНА ТОРКНУТИСЯ І ВІДЧУТИ ТІЛЬКИ БОЛЕМ ЧИСТОЇ КРОВІ.

Заслання, 10 листопада 1979

СПІЗНІЛА ЕЛЕГІЯ

Н. Поклад

Елегії червоне квіття
Шипшин прощальні кришталі.
Тремтить в колючому похміллі
На пісні вітру — трунок сліз.

А долі зоряна вошина
Ллє серця голубий єлей.
Пишу тобі кущем-шипшини
Сумних елегій гобелен.

Пишу зорею і росою
У жменях теплий фіміям.
І п'ють слова по вінця слово
На жовтих сонячах кохань.

А чар. А чар... А чар шипшини
Злива червоний м'ятний віск.
І гусне щось червоне й синє
Елегії вологий квіт.

І гусне щось вечірнім шовком
Жури веселі скрипалі...
А місяць в соняшнику жовтім
Яскріє з перстня наших літ...

Лютий 1987

СИНЬООКЕ ВИДИВО

Полину я калинонько
летом лебединим —
синьооке видиво
зацвіло за тином.

Зацвіло — судилось
одцвіло за світ...
Суму стебелина
застудила цвіт.

Цілував любисток
в пелюстки сміявсь...
Опадало листя —
сиволистим став.

Цілував щоднини
руки черемшині —
позалили зливи
за уста полинні.

Цілував волошку
у вінку твоїм...
Вже тебе не прошу —
відпросивсь у літ.

Зацвіло — судилось —
одцвіло за світ.
Суму стебелина
застудила цвіт...

Заслання, 1 квітня 1982

*

якийсь блакитний сон
теплою росою
засинав
на білих рушничках конвалій

цокнулись світанки
вінцями любови
бризнули
перші крапельки
солодкої карамелі
червоними шкельцями губ
на щойно дівочий твій стан

Aх!
як пах
абрикосовий цвіт
світанковими хмарами
моеї пізньої
любови...

24 травня 1987

ЧЕРВОНИЙ ВАЛЬС

Проходь. Над люстрою сльоза.
Пора цвітінь червоних мальв.
Навпроти білого стола
Червоний вальс...

Ти вся гориш. На платті жар.
Пахка парча гарячих мальв.
На білій арфі кружелянь
Червоний вальс...

Червоний плюш. Ми знов удвох.
Стихає вальс вечірніх мальв.
Ти вся гориш. А під вікном
ЧЕРВОНИЙ ВАЛЬС
ЧЕРВОНИЙ ВАЛЬС...

1983

БЕРЕЗЕНЬ

засів березень
в березняку
верем'я дожидається
бідолашний

летять горобці —
горобина пахне

летять синиці —
сніг синій

а до обіду ген-ген

рядно кинув долі
зарум'янився
в сон клонить

а як струмок надбіжить —
висміє

сороки летять
соку просять

дзуськи —
САМ У МАМИ ТРЕТИЙ...

Заслання, 23 березня 1982

КВІТЕНЬ

летіли бузьки
ранесенько
фартушки у півниках

янгеликів вітати
Божими ручками

натомилися

колом колом
сіли у гайку

гаївку складають лелечу

писанки виписують

білими крупинками
брұньюки обсипають

а ще сонце не зійшло

ранок в синіх вербах
місяця обдурив

бузьки летіли

фартушки у писанках

бузьки летіли

писанки у фартушках...

Заслання, 12 квітня 1982

ОСІННЕ 6

Нехай. А що?.. То айстри облітають.
Нехай. Нехай. Я тут давно чужий.
І слів нема. Озвучені печалі
Лягли в покіс сумним снігів'ям жнив.

Нехай. А що? То лише вікно осінне.
Ромен і мальви з білої сльози...
І знов калині семафорить місяць
Нехай. А що?.. То тлінь моя повзе...

Нехай то тлінь. Нехай то чорні галки.
Нехай морщин обпалене чоло...
Але... Але... Щось наче обізвалось.
Нехай... Нехай... А що? А що? А що?..

1986

СВІТКУ МІЙ (поетичне літочислення)

безвість твердне
на обвітрених письменах
димовищ

в'яжеться в'язь
шезлої літери
золотою папороттю
на Івана-Купала

візерунки слів
пальцями літопишути
літочислення
княжими підковами
по білих снах
русицанських веж

по пласі
ветхої сліози
по чорних рушниках
веселого божевілля
по потрощених кістках
демонічного духу

де пелюстки історій
обсипають сліди
на сухоребрих тілах
віків

і де безконечна зоря
на зламаній гілці слова
сходить з-під небесся
Шевченкового чистилища

6
1990
1990

понад вічним валом віри
у янгольський хор
незвіданої волі

2

якісь танучі лінії
на дрібці солі
відтінюють глину мовчання
многоголосим гончарним жалем
до порожнього помолу
в'ялого пшеничного насіння

прозорі устюки зіниць
даленіють
у сутінках лляної сорочки
солоними плямами пам'яті
чорними маками губ
над словесними небосхилами

гомін кульбаби побілів
непороччям
первородної долі
і сіллю розсипаних долонь

застигаючи стовпом
у спорожнілім лоні
ще не посіяних соняхів
при битій дорозі
чорніє сумним числом гіркота
ще не спеленаних ран
над Садом божественних пісень
над павутиною блакіті
що обвисла у западині омані
ще не тесаною труною
зміщених небес

3

смерч суму
як корова тужить
на перехресті
до скитського кургану
і на перехресті під Крутами

мертвота
журавлинного вирію
обертається на живій трибці
зеленої душі Йван-зілля
і рожевій пелюстці
пречистої мальви

скрипаль як пастор
німіс
над вуглиною звуку
і над розпукою слова

світку мій
не покинь
одне одного

метелики надії
каменіють відбитками
майбутнього палеоліту
і відбитками чорних дір
над Великим Льохом
солом'яної стріхи
на чумацькій бруківці

світку мій травневий
вишнями покинutий
обувгленим сонцем страчений
женеш від себе

спокутувати гріх слова
перед урановим творцем

4

ріжеться ребро любови
перемішаним повітрям
потойсвітньої кари
над попелом нашого
останнього сліду
крізь шкарлупину
чорнобильської писанки

світку мій тисячолітній
батіжком ядерним
миропомазаний

чумак на полудрабку
клянеться
сіль-сльозу точити
за тобою

жадного серця назустріч

жадного завтра
на іржавих підковах
землиці

світку мій
літописцю
скурвий сину
вражий

Харків, 18 червня 1988

ЗМІСТ

- 6 *Олександр Борисенко: Переднє слово*
- 10 Про автора
 ІЗ КНИГИ «МИСТЕЦЬ І ЧАША»
- 13 Пророцтво поезії
- 15 Родовід
- 18 Мої дні
- 20 Елегія
- 22 Істина
- 23 Три елегії у метаморфозах
- 26 «... в білих оскоминах...»
- 27 До лукавих
- 30 Різдвяне 3
- 31 Різдвяне 5
- 32 У сповідь
- 34 Відлуння совісти
 ІЗ КНИГИ «НАД БАРИКАДАМИ РИДАНЬ»
- 37 Поверніться лицем до серця
- 38 Реквієм серцю
- 42 Герніка Чорнобиля
- 47 Новорічний верлібр-колаж (з однією вертепною дією
 і двома дієвими павзами)
 Із циклу «Затемнення вічності»
- 54 1 За уявою
- 57 2 Монолог з минулим
- 59 «В чужім вікні знайомий привид»
 Із циклу «Невольничі псальми»
- 60 Псалом Благовіщенню
 Із циклу «П'ята печать»
- 63 1 П'ята печать
- 66 2 По колу
- 68 3 До еміграції
- 69 4 Кілька згорьованих строф
 Із циклу «До перемоги»
- 70 Диптих з похоронкою
- 72 Три елегії

76 До боягузів

Із циклу «Невідома земля»

- 77 1 Вигнання
- 77 2 Весна
- 77 3 Надія
- 78 4 Краєвид моєї вітчизни
- 79 5 1937 рік
- 80 6 Перед сном

Із циклу «Гінцю з зінициями свободи»

- 81 1 Зрічим
 - 83 2 Непокора. Свобода. Життя
 - 85 3 Моє...
 - 86 4 Маєла (туга пам'яті)
 - 91 Се є житіє самого автора, що в тюрмі був єдино за слово своє, хоч про то, читату, в житії сім не писано, но перлами сими оплакано є
- ІЗ КНИГИ «ЙОВ»

107 Pieta

109 Ніщо не варте смерти твоєї

111 «... сині кола...»

114 Цим твором автор продовжує житіє і розповідає про сім днів творіння граду невольничого УРАЛЛагу

Із циклу «Тернові стебла воскресінь»

- 127 1 Пам'яті Євгена Плужника
- 130 2 Елегія до епітафії Гнатові Хоткевичеві
- 135 3 Олександер Довженко на засіданні Політбюро...
- 139 Матер Долороса Деметра

ІЗ КНИГИ «НЕСЕ АМУР ХОЛОДНУ ВОДУ»

- 145 1 До терпіння
- 146 2 Спізняла елегія
- 147 3 Синьооке видиво
- 148 4 «... якийсь блакитний сон...»
- 149 5 Червоний вальс
- 150 6 Березень
- 151 7 Квітень
- 152 8 Осіннє 6
- 153 Світку мій (поетичне літочислення)

Leo Kushnir

*415 E. Gowen Ave.
Philadelphia, PA 19119-1025*